

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

**Sonda do života zaměstnanců v non stop hernách a barech v Českých
Budějovicích**

Bakalářská práce

Jméno vedoucího práce :

Mgr. Alena Kajanová

Jméno autora :

Eva Michálková

2009

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce s názvem „Sonda do života zaměstnanců v non stop hernách a barech v Českých Budějovicích“ přináší specifický pohled na problematiku hazardního hráčství, jakožto jedné z nejrozšířenějších nedrogových závislostí v naší populaci. Nezabývá se totiž primárně hráči, ale personálem heren, z hlediska jejich pracovních podmínek. Práce si klade za cíl zmapovat situaci v non stop podnicích v Českých Budějovicích, se zaměřením na názory a postoje zaměstnanců, jejich motivaci k práci, vztahy k hráčům a výherním automatům. Dále jakým způsobem se odráží jejich pracovní prostředí (práce v noci, rozšířené pasivní i aktivní kouření, abusů alkoholu, rizikové skupiny klientů atd.) v rodinných a interpersonálních vztazích a zda existuje signifikantní míra shody v životních příbězích/osobních charakteristikách zaměstnanců. Celkem jsem si stanovila 3 hypotézy:

1. Finanční motivace je nejvýznamnějším (jediným) motivačním faktorem pro práci v non stop podnicích.
2. Zaměstnanci non stop podniků mnohdy sami podlehnou patologickému hráčství.
3. Ve zkoumaném vzorku zaměstnanců existuje signifikantní shoda v sociální anamnéze těchto zaměstnanců.

V teoretické části se nejdříve věnuji operacionalizaci základních pojmů vztahujících se k mé práci, jako je například herna, hazardní hry, výherní automaty či zaměstnanec. Dále popisuji problematiku závislosti, především na alkoholu, tabáku a hracích automatech. Jsou zde také uvedeny kapitoly zabývající se stresem, pracovními podmínkami a vlivem vnějšího prostředí na zdraví člověka.

Práce je zpracována kvantitativně-kvalitativním výzkumem. Pro shromáždění potřebných dat jsem použila metodu dotazování, techniku anonymních dotazníků, které byly rozdány zaměstnancům náhodně vybraných non stop heren a barů v Českých Budějovicích. Celkem jsem rozdala 50 dotazníků, jejich návratnost byla 100%. Dva dotazníky jsem musela kvůli nedostatečnému vyplnění z mého výzkumu vyloučit.

Kvalitativní výzkum byl realizován metodou dotazování, technikou hloubkového rozhovoru s 5 zaměstnanci. Užila jsem jej pro dokreslení kvantitativních dat a případné objasnění některých informací.

Výsledky tohoto výzkumu sice potvrdily mé domněnky (v non stop hernách a barech pracují převážně ženy, většina zaměstnanců jsou kuřáci či že většina zaměstnanců občas popíjí alkohol i přesto, že jsou v zaměstnání). Mé předem stanovené hypotézy se ve dvou případech potvrdily (více než 30% zaměstnanců v non stop hernách a barech si na výherních automatech zahraje a sociální anamnéza zkoumaných zaměstnanců prokázala, že v non stop podnicích pracují hlavně mladé svobodné ženy, které kouří) a v jednom případě vyvrátily (finanční motivace není jediným motivačním faktorem). Výsledky také zmapovaly a popsaly současnou situaci v non stop podnicích v Českých Budějovicích a dále mohou sloužit jako podklad pro vytipování možných rizik tohoto specifického prostředí.

Abstract

This baccalaureate work name „Exploring life of the employees in the non stop gambling clubs and bars in České Budějovice,, brings specify point of view on the issue gambling, as one of the most spread non drug addictive activity in our population. It's not dealing primary with gamblers, but with gambling clubs staff concernig their working conditions. Task of this work is to chart the situation in non stop clubs in České Budějovice concerning temployees opinions and postures, their work motivation, relations to the gamblers and gambling machines. Furthermore how is reflecting their working environment (night work, spread passive and active smoking, abuse of the alcohol, dangerous groups of the clients etc.) in the family and interpersonal relations and if does exist significiant concordance rate in common life situations personal characteristics of employees.

I determined quite 3 hypothesis:

3. Financial motivation is the most significiant (the only) motivation factor working in non stop clubs.
5. Employeesof non stop clubs often succumb to pathological gambling.
6. In the testing sample of employees exists significant unity in the social anamnesis of these employees.

In the theoretical part I am dealing with basic conceptions concerning my work, for example gambling pub, gambling, gambling machines and the employee. Furthermore I am desribing addictive issue especially alcohol, tobacco and gambling machines. Also chapters dealing with stress are described here, working conditions and influence of the outer environment on men's health.

This task is elaborated with quantity-quality research. For collecting necessary informations I used query method, anonym query technique, which were passed out to employeesof randomly choosen gambling clubs and bars in České Budějovice. I distributed 50 questionnaires, their returnability were 100%. Two questionnaires I had to remove

because of the insufficiently fulfilment. Quality research was realized by query method, in-depth interview technique with 5 employees. I used them for description of the quantity data and eventually for the illumination of some informations.

Results of this research confirmed my presupposition (in non stop bars and gambling clubs are working mainly women, the most of employees are smokers and drinking sometimes alcohol although they are in work). My in advance defined hypotheses confirmed in 2 cases (more than 30% of employees in non stop gambling clubs and bars gamble and social anamnesis proved that in non stop gambling clubs and bars works mainly young, single women who smoke) and in one case rebuted (financial motivation isn't the only one motivation factor). Results also mapped and described current situation in non stop companies in České Budějovice and further they can serve as a basis for guessing possible contingency this specific environment.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Sonda do života zaměstnanců v non stop hernách a barech vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Zdravotně sociální fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 21. 7. 2009

.....
podpis studenta

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Aleně Kajanové za její odborné vedení, cenné rady a vstřícnou spolupráci při jejím zpracování. Také touto cestou děkuji mé rodině za veškerou podporu během mého studia a respondentům za ochotu při vyplňování dotazníků při mém výzkumu.

Obsah

Úvod

1	Současný stav	11
1.1	Operacionalizace některých pojmů	11
1.2	Vliv vnějšího prostředí na zdraví člověka	11
1.3	Pracovní podmínky	12
1.3.1	<i>Pracovní doba</i>	12
1.3.2	<i>Noční práce</i>	13
1.3.3	<i>Pracovní prostředí</i>	13
1.3.4	<i>Alkohol na pracovišti</i>	14
1.3.5	<i>Práce spojené s psychickou zátěží</i>	14
1.3.6	<i>Nebezpečná povolání</i>	14
1.4	Motivace k práci	15
1.4.1	<i>Teorie motivace</i>	15
1.5	Stres	17
1.5.1	<i>Pojem stres</i>	17
1.5.2	<i>Stresory podle povahy</i>	17
1.5.3	<i>Důsledky stresu</i>	18
1.6	Užívání návykových látek, závislost	18
1.7	Druhy závislostí	19
1.8	Fáze závislosti	20
1.9	Příčiny vzniku závislosti	21
1.10	Alkohol	23
1.10.1	<i>Účinky alkoholu</i>	23
1.10.2	<i>Etiologie vzniku závislosti na alkoholu</i>	24
1.10.3	<i>Vývoj závislosti na alkoholu</i>	25
1.10.4	<i>Fáze vývoje vzniku závislosti na alkoholu</i>	25

1.10.5	<i>Rizika užívání alkoholu</i>	27
1.10.6	<i>Sociální důsledky závislosti na alkoholu.....</i>	27
1.11	<i>Tabák</i>	28
1.11.1	<i>Složení tabákového kouře.....</i>	29
1.11.2	<i>Účinky tabáku.....</i>	29
1.11.3	<i>Závislost na tabáku</i>	30
1.11.4	<i>Rizika užívání tabáku</i>	30
1.11.5	<i>Pasivní kouření.....</i>	30
1.12	<i>Patologické hráčství.....</i>	31
1.12.1	<i>Diagnostika patologického hráčství.....</i>	32
1.12.2	<i>Definice patologického hráčství.....</i>	32
1.12.3	<i>Stadia rozvoje patologického hráčství</i>	32
1.12.4	<i>Sociální důsledky patologického hráčství</i>	33
2	Cíle práce a hypotézy	34
2.1	<i>Cíle práce</i>	34
2.2	<i>Hypotézy práce</i>	34
3	Metodika	35
3.1	<i>Charakteristika zkoumaného vzorku</i>	35
3.1.1	<i>Kvantitativní výzkum</i>	35
3.1.2	<i>Kvalitativní výzkum</i>	35
4	Použité metody.....	37
4.1	<i>Základní údaje</i>	37
4.2	<i>Pracovní směny a provozní doba.....</i>	46
4.3	<i>Stresové</i>	50
4.4	<i>Užívání některých návykových látek</i>	51
4.5	<i>Souhrn výsledků</i>	56
5	Diskuze	59
6	Závěr	63

7	Seznam použité	65
8	Klíčová slova	68
9	Přílohy	69
	9.1 Případové studie	69
	9.2 Dotazník	73

Úvod

Téma mé bakalářské práce zní „Sonda do života zaměstnanců v non stop hernách a barech v Českých Budějovicích“. Toto téma jsem si zvolila především kvůli skutečnosti, že hodně přátel z mého okolí v minulosti pracovalo, nebo stále pracuje v takovémto zařízení. I já sama jsem si toto povolání zkusila na vlastní kůži formou dlouhodobé brigády a proto vím, jak je popisovaná práce náročná po fyzické, i psychické stránce. Skoro ve všech non stop podnicích se pracuje na dvanáctihodinové směny, vzhledem k nepřetržitému provozu. S tím je samozřejmě spojená práce v noci, která nepochybně negativně ovlivňuje lidský organismus, z hlediska narušení biorytmu. Pracovníci se často setkávají s agresivitou podnapilých hostů, kteří umí být kolikrát hodně nepříjemní. Dále je zde běžné aktivní, ale i pasivní kouření (pokud se najde mezi obsluhou světlá výjimka, která nekouří), nedostatečné osvětlení pracoviště, zvýšené riziko nebezpečí, vzhledem k přítomnosti vysokých finančních obnosů, a v neposlední řadě svody výherních automatů. To všechno jsou rizika, která číhají na každého, kdo si tuto práci vybral. Nemluvě o partnerských a rodinných vztazích, které jsou touto prací také ovlivňovány. Ve veřejnosti převládá názor, že zaměstnání s takovými riziky, musí být velmi dobře finančně odměněno. Bohužel, opak je pravdou. Finanční ohodnocení pracovníků v hernách a barech není příliš vysoké.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Operacionalizace některých pojmů

HERNA – hernou se rozumí podnik, který má licenci k provozování hazardních her.

HAZARDNÍ HRY – jsou, dle zákona č. 202/1990 sbírky (ve znění pozdějších předpisů), takové hry, jejichž výsledek záleží především na štěstí a náhodě. Jejich pořádání, nebo účast na těchto hrách, je, s výjimkou úředně povolených, trestná.

VÝHERNÍ AUTOMATY – jsou mechanická, elektrická nebo elektronická zařízení, která po vhození mince náhodně (např. určitou kombinací obrázků nebo čísel) určí, zda hráč vhozený obnos vyhrál nebo prohrál. Provoz výherních automatů, včetně poměrů výhry a sázky, je stanoven zákonem č.202/1990 Sb. o loteriích a jiných podobných hrách.

ZAMĚSTNANEC – je výhradně fyzická osoba, která je způsobilá mít v pracovněprávních vztazích práva a povinnosti a která je způsobilá vlastními úkony nabývat těchto práv a brát na sebe tyto povinnosti.

1.2 Vliv vnějšího prostředí na zdraví člověka

Člověk žije v proměnlivém životním prostředí, kde na něj působí mnoho rozličných biotických faktorů. Tyto faktory je možné rozdělit na fyzikální, chemické, biologické, sociální a psychické. Jsou jimi například změny klimatu, zátěžové situace, stresové či faktory. Známým faktem posledního desetiletí je, že vzrůstá počet úmrtí, a to i velmi mladých lidí, na civilizační choroby. Jejich výskyt souvisí s nepříliš zdravým životním stylem a nepříznivým stavem životního prostředí včetně jednoznačně negativního působení kouření, alkoholismu a drog. (9) I přes to, že se potíže projevují obvykle v pokročilém věku, je dokázáno, že již v organismu začínajícího kuřáka, toxikomana, či alkoholika, dochází k nežádoucím strukturálním a funkčním změnám. Tyto změny narůstají tím rychleji, čím více škodlivých faktorů na tělo působí. Je třeba upozornit, že tzv. „nezávadné množství“ alkoholu, drog, ani cigaret neexistuje. (25)

Pro optimální psychický a fyzický vývoj jedince je nutností a podmínkou zdravé životní prostředí, normální stav centrální nervové soustavy a všech struktur těla člověka. Pouze člověk, který je zdravý, může kvalitně vykonávat práci a být soustředěný na činnost. Na to, aby byl člověk zdravý, má vliv vhodné bydlení, strava, pracovní a životní prostředí, dodržování hygieny (osobní i pracovní), partnerské a mezilidské vztahy a způsob života celkově.

Pro nejlepší pracovní výkonnost je také důležitý odpočinek. Přílišná únava a přepínání vlastních sil je rizikové v každém věku. Pro únavu jsou charakteristické projevy, jako je malátnost, ospalost, snížená soustředěnost k vykonávané činnosti, bolesti hlavy nebo nevolnosti. **(14)**

1.3 Pracovní podmínky

Člověk tráví v práci významnou část svého života a tudíž je nepochybné, že práce má na člověka vliv nejen z hlediska společenského, ale i z hlediska biologického a zdravotního. Špatně organizovaná a prováděná práce, nevyhovující pracovní podmínky a nevhodné pracoviště mohou ohrozit fyzické i psychické zdraví zaměstnance, a tím i snížit nebo úplně zastavit jeho pracovní výkon.

1.3.1 Pracovní doba

Pracovní doba je taková doba, v níž zaměstnanec vykonává pro zaměstnavatele práci a doba odpočinku se do ní nezapočítává.

Dvousměnný pracovní režim je režim práce, v němž se zaměstnanci střídají ve dvou směnách v rámci 24 hodin po sobě jdoucích. Nepřetržitý pracovní režim je režim práce, v němž se zaměstnanci vzájemně střídají ve směnách v rámci 24 hodin po sobě jdoucích v nepřetržitém provozu zaměstnavatele; nepřetržitý provoz je takový provoz, který vyžaduje výkon práce 24 hodin denně po sedm dnů v týdnu. **(26)**

Maximální délka pracovní doby je 40 hodin týdně. Délka pracovní doby s dvousměnným pracovním režimem činí nejvýše 38,75 hodiny a pokud jde o směnu s nerovnoměrným rozvržením pracovní doba nesmí překročit 12 hodin.

Pracovní doba v non stop barech a hernách je obvykle 12 hodinová, přičemž se střídají denní a noční směny (viz dále). **(22)**

1.3.2 Noční práce

Noční práce je vykonávána v době mezi 22. hodinou večerní a 6. hodinou ranní. Zaměstnancem pracujícím v noci se pro účely zákoníku práce rozumí zaměstnanec, který během noční doby pravidelně odpracuje nejméně 3 hodiny ze své pracovní doby v rámci 24 hodin po sobě jdoucích. **(26)**

1.3.3 Pracovní prostředí

Dle paragrafu 134 písmena b) Zákoníku práce, je zaměstnavatel povinen zajistit aby pracoviště byla řádně osvětlena, pokud možno denním světlem, měla stanovené mikroklimatické podmínky, zejména pokud jde o objem vzduchu, větrání, vlhkost, teplotu a zásobování vodou. **(26)**

Pro non stop podniky je charakteristická kombinace velké koncentrace cigaretového kouře s nedostatečným větráním prostor. Všechny formy, kterými je tabák užíván, výrazně přispívají ke vzniku různých chorob a k předčasnému úmrtí na ně.

„Non stopy jsou uzavřená pracoviště. Z hlediska osvětlení zde hraje roli rovněž fakt, že se jedná o pracoviště většinou bezokení. Umělé osvětlení pracoviště téměř ve všech případech není dostatečně záměrné. Nedostatečné osvětlené pracoviště přitom vede k pocitům nepohody až subdeprese a deprese a k poklesu pracovní výkonnosti. Vlivem špatného osvětlení bývá snížena výkonnost při tělesné a duševní práci až o 30%.“ **(22)**

1.3.4 Alkohol na pracovišti

Zaměstnanec je povinen nepožívat alkoholické nápoje na pracovištích zaměstnavatele a v pracovní době i mimo tato pracoviště a nevstupovat pod jejich vlivem na pracoviště zaměstnavatele. Zákaz požívání alkoholu se nevztahuje na zaměstnance v horkých provozech, pokud požívají pivo se sníženým obsahem alkoholu a zaměstnance, u nichž požívání těchto nápojů je součástí plnění pracovních úkolů nebo je s plněním těchto úkolů obvykle spojeno.(8)

1.3.5 Práce spojené s psychickou zátěží

Dle Janákové (2004) jsou práce spojené s psychickou zátěží následující :

- „ve vynuceném tempu,
- monotónní,
- pod časovým tlakem spojené s vysokým pracovním tempem a omezenými možnostmi přestávek a odpočinku, což je příčinou rychlého nástupu únavy a nedostatečné možnosti zotavení organismu,
- spojené s vysokými nároky v oblasti jednání a vzájemné kooperace mezi jednotlivci činnosti, kdy je zaměstnanec vystaven interpersonálním konfliktům, frustraci a negativním emočním tlakům
- práce ve třísměnném a nepřetržitém pracovním režimu
- práce pouze v nočních směnách“. (8)

V třetím a posledním bodě tak odpovídají i práci v non stop barech a hernách.

1.3.6 Nebezpečná povolání

Nebezpečná povolání jsou taková povolání, při jejichž výkonu se jedinec dostává do styku s hazardní hrou a kde se pohybují volné finanční prostředky.

Vágnerová uvádí: „ Za rizikové lze považovat i některé profese, jež přinášejí větší množství stresových situací nebo umožňují snadnější přístup k psychoaktivním látkám (např. zdravotníci, číšníci).“(21) „Nebezpečná jsou také povolání s velkými a

nepravidelnými příjmy a ta, kde se pracuje s velkými finančními prostředky v hotovosti.“(16)

1.4 Motivace k práci

Smyslem motivace je dosáhnout určitého směru v jednání lidí (co se člověk pokouší udělat) jistým úsilím (s jakou pílí se o to pokouší) a vytrvalostí (jak dlouho se o to pokouší).

Lidé jsou ale motivováni jen tehdy, očekávají-li, že jejich jednání a činnost povede k dosažení určitého cíle a bude oceněno odměnou, která uspokojuje jejich potřeby. (14)

1.4.1 Teorie pracovní motivace

„Podle Herzberga, existují dva základní podněty, vyvolávající pracovní motivaci:

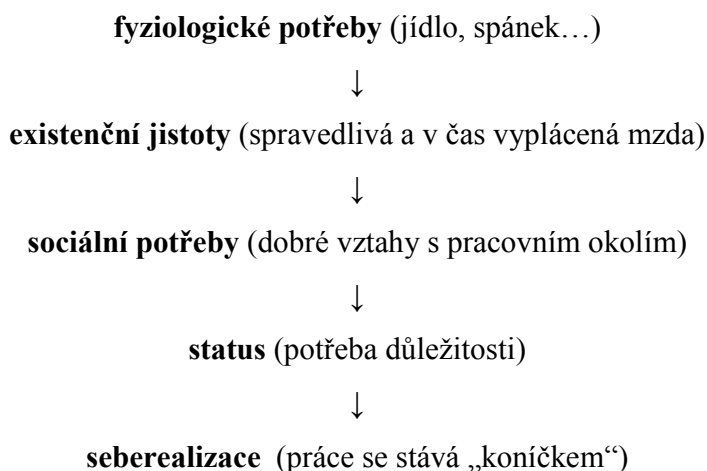
- Vnitřní motivace: lidé motivují sami sebe tím, že hledají a vykonávají práci, která uspokojuje jejich potřeby nebo vede k tomu, že od ní očekávají naplnění určitých cílů.
- Vnější motivace: lidé jsou motivováni zaměstnavateli prostřednictvím takových metod, jako je odměňování, povyšování, disciplinární řízení apod.“ (14)

Konkrétní přístupy k motivaci, které se v praxi používají, jsou většinou založené na následujících teoriích:

1. Teorie instrumentalisty - zastánci této teorie (z nich nejvýznamnější F.W.Taylor) tvrdí, že „člověk pracuje pouze pro peníze a nejúčinnějším prostředkem k zabezpečení toho, aby se lidé chovali a jednali žádoucím způsobem jsou tudíž odměny a tresty (politika „cukru a biče“). Přestože tento přístup k motivaci není ani v dnešní době zvláštností, lze jej považovat za překonaný (člověk má kromě peněz celou škálu dalších potřeb).“ (14)

2. Teorie potřeb – východiskem těchto teorií je „přesvědčení, že obsah motivace tvoří potřeby. Každé chování je motivováno neuspokojenými potřebami (uspokojená potřeba již není motivátorem). Ne všechny potřeby jsou však pro konkrétního člověka stejně důležité (některé mohou vyvolávat mnohem intenzivnější úsilí směřující k dosažení cíle než jiné). Významnou roli pro formování potřeb člověka sehrávají takové faktory, jakými jsou prostředí, z něhož jedinec vyšel, jeho výchova, dosavadní život i současná situace.“ **(14)**

Mezi nejznámější teorie motivace obecně, patří Maslowova teorie hierarchie potřeb. Její základ spočívá v tom, že potřeby člověka nejsou stejně významné a ten tudíž jejich uspokojení přiřazuje různou prioritu. Vždy ovšem musí být naplněny nejprve základní potřeby (fyziologického charakteru), aby člověk mohl saturovat potřeby vyšší. **(14)** Pokusila jsem se níže aplikovat tuto teorii potřeb na konkrétní oblasti práce.



1.5 Stres

1.5.1 Pojem stres

Pojem stres (napětí, zátěž) používáme pro označení charakteristických fyziologických projevů, jimiž organismus reaguje na různé zátěže a lze jím chápat také stav nadměrného zatížení či ohrožení organismu. Stres je tedy nespecifickou reakcí jedince na působení zevních vlivů nazvaných stresory. Tyto stresory (stresové faktory) mohou být nepříjemné a nežádoucí, ale i naopak. **(4)** Přivádí organismus do stadia pohotovosti či připravenosti k „úniku“ či k „boji“. Je to tedy poplachová reakce organismu. Mechanismus stresové reakce se spouští, kdykoliv rozpoznáme jsme-li v ohrožení.

Stres slouží k znovunabytí vnitřní rovnováhy, která byla narušena vnějšími vlivy. Tento proces se nazývá všeobecný adaptační syndrom a skládá se ze 3 fází :

1. fáze zvaná poplachová reakce: v případě, že je organismus vystaven silné zátěži, reaguje nejprve šokem – rozbuší se srdce, zmenší se svalové napětí, poklesne krevní tlak. Člověk se cítí omráčený. Následně tělo vyvolá své obranné mechanismy a na traumatizující situaci se adaptuje.
2. fáze rezistence: nastupuje, je-li člověk vystaven stresovým faktorům po delší dobu což souvisí s tím, že organismus je v jakýmsi trvalém vypětí a vyznačuje se stavem pohotovosti a vypětí organismu.
3. fáze vyčerpanosti: v této fázi se dostavuje únava a adaptační reakce na stresory se vyčerpává. V této fázi už organismus nemá prostředky na to, aby se adaptoval. **(4)**

1.5.2 Možné specifické stresory působící a zaměstnance non stop barů a heren

Možné stresory působící a zaměstnance non stop barů a heren, lze rozlišovat dle jejich povahy:

1. Nadměrné pracovní zatížení v zaměstnání. Pracovní zatížení je jedním z nejčastějších stresorů. I pracovní nevytíženost či stereotypní zaměstnání patří k významným stresorům a to především v případě, dochází-li ke značnému rozporu mezi ambicemi a reálnou podobou práce, která je vykonávána.

2. Nedostatečné finanční ohodnocení.
3. „Jedinec může špatně snášet podmínky, ve kterých žije - nezdravé prostředí, hluk a další opakující se škodlivé faktory.“ **(4)**
4. Problémy ve vztazích ať už rodinných či profesních jsou také významným zdrojem stresorů. Stejně tak mohou působit i hádky, neshody, odloučení a napjatá atmosféra.

1.5.3 Důsledky stresu

Pokud se na stresovou situaci organismus dokáže adaptovat, dokážeme jí pak lépe čelit, jsme ostražitější a pozornější, máme více energie k přemýšlení a jednání. Problémy ale nastávají, pokud je reakce na stres příliš intenzivní a dlouhodobá.

V případě akutního stresoru je nejčastější komplikací posttraumatický stres. Dochází ale i k dalším obtížím – konkrétně jde o nespavost, průjmy, stav trvalého napětí. Někdy se mohou objevit i organické poruchy jako je zánět žaludeční sliznice, žaludeční vředy, rozvinutí cukrovky. V případě, že se stres stává chronickým, může se dostavit únava, deprese a to především, dostane-li se jedinec do fáze vyčerpanosti. „Tehdy se může začít uchylovat k nezdravým prostředkům: cigaretám, alkoholu, kávě, ale také k uklidňujícím lékům. Jeho stravovací návyky se zhoršují (jí málo nebo příliš), málo spí atd.“ **(4)**

1.6 Užívání návykových látek, závislost

Psychoaktivními látkami označujeme takové látky, které mohou měnit psychický stav jedince, obvykle subjektivně žádoucím způsobem.

Důsledkem užívání takovýchto látek může být: akutní intoxikace (přechodná změna psychických i fyziologických funkcí, která může mít charakter poruchy), abúzus neboli zneužívání (tělesné nebo psychické změny či poškození vznikají v důsledku obvykle dlouhodobého užívání látky a konzumaci lze označit jako sebepoškozující chování) a závislost. Míra závislosti označuje, jak pravděpodobné je zneužívání látky, což znamená, jak bude člověk danou látku užívat bez ohledu na její negativní důsledky na zdraví.

Závislost je onemocnění vedoucí k postupnému narušení tělesných, sociálních i psychických funkcí. (6)

„Závislost lze chápat jako životní styl, jehož dominantou je preferenční zaměření na tuto látku.“(21) Mezinárodní klasifikace nemocí 10. revize, u nás platí od roku 1992. Závislost definuje jako „skupinu fyziologických, behaviorálních a kognitivních fenoménů, v nichž užívání nějaké látky nebo třídy látek má u daného jedince mnohem větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenil více. Jako hlavní charakteristiku onemocnění označuje touhu (často silnou, přemáhající) užívat psychoaktivní látku nebo látky (drogy včetně alkoholu, tabáku a někdy i třeba relativně bezpečně vnímané kávy). Tuto touhu užívat psychoaktivní látky si jedinec uvědomuje (i když ji nemusí přiznávat) a snaží se často užívání kontrolovat, nebo i zastavit; často však neúspěšně.“ (13) Existuje však několik typů definic pojmu “závislost”. Pokorný a kol. (2002) definují závislost jako „negativní sociální fenomén vypovídající o ovládnutí člověka prostřednictvím různých chemikálií přírodních i syntetických, případně předmětů či situací a předmětů v nich.“ (6)

1.7 Druhy závislostí

Závislosti lze rozdělit do dvou hlavních skupin: nedrogová závislost a drogová závislost. U závislosti nedrogové se jedná o psychickou závislost, kdy se: „prožívání člověka mění na základě příjemného prožitku nebo příjemných prožitků z něčeho tak, že člověk se přestane ovládat a narůstá u něj touha po takovém chování, které směřuje k prožívání daného příjemného prožitku. Nedrogové závislosti tak fakticky představují neodolatelné touhy člověka po něčem. Podobně jako drogy i ony mění jeho chování, prožívání, zasahují do jeho osobnosti“.(6) Tohoto typu závislosti se jedinec zbavuje velmi obtížně.

Mechanismus účinků těchto závislostí je v řadě aspektů velmi podobný jako u závislostí drogových, a to i v případě, že zpravidla primárně nepoškozuje tělo člověka v důsledku intoxikace. Jak jsem uvedla výše, nedrogové závislosti zasahují jak

oblast lidské psychiky, tak i oblast sociálních vztahů člověka. Stejně jako závislosti drogové mají nedrogové závislosti v mnoha případech na život člověka fatální dopad.

Jednotlivé psychoaktivní látky mají různé účinky a vyvolávají rozdílné typy závislostí. Ty dělíme na fyzické a psychické.

Psychická závislost na látce představuje duševní stav člověka, který se projevuje různým stupněm touhy psychoaktivní látku opětovně užívat a mít z ní příjemné pocity, respektive jiné účinky.

Tělesná (neboli somatická) závislost na látce je stav organismu, který vznikl dlouhodobějším podáváním psychoaktivní látky a nejčastěji se projevuje výskytem abstinčních příznaků, když dojde k přerušení přísunu této látky. Tehdy se stala součástí metabolismu člověka, organismus ji potřebuje a na přerušení přísunu reaguje poruchou i napříč tomu, že toto přerušení organismu vlastně prospívá. Mezi takovéto poruchy patří například nevolnost, slzení, pocení, kolísání tělesné teploty, psychomotorický neklid, změny krevního tlaku a pulsu, bolesti hlavy atd.

Vůči psychoaktivní látce projevuje organismus i určitou míru snášenlivosti. Je to takzvaná tolerance psychoaktivní látky, odborně nazývaná toxicita drogy, která závisí na chemickém složení struktury otravné látky, organismu (na jaký druh buněk droga působí), způsobu podání a prostředí.

Závislost je tedy skupiny fyziologických, behaviorálních a kognitivních prvků, ve kterých užívání nějaké látky nebo skupiny látek má u konkrétního jedince o hodně větší přednost než jiné jednání, kterého si kdysi cenili více. **(12)**

1.8 Fáze závislosti

Závislost nevzniká náhle. Ve velké většině případů probíhá v několika fázích:

1. Fáze – fáze experimentální: v této fázi dochází jen k občasnému užití psychoaktivní látky, která přináší pozitivní a dosud nepoznané prožitky. Naopak negativní účinky nejsou patrné. Psychoaktivní látka slouží jako únik z reality kdykoli je třeba a její užívání se před nejbližším okolím dá velice dobře utajit.

2. Fáze – sociálního užívání: jinak řečeno tzv. víkendového braní. V této fázi se užívání psychoaktivních látek stává pravidelnějším a jsou užívány v době a na místech, která jsou k tomu sociálně přijatelná (např. diskotéky) a stává se součástí života jedince. Také dochází k zanedbávání původních zájmů a k přizpůsobování denního programu jedince pouze po látce. Začíná se objevovat snížená pracovní výkonnost, zhoršení vztahů s okolím, první lži.
3. Fáze – fáze každodenního užívání: v této fázi už jedinec ztrácí kontrolu nad užíváním psychoaktivní látky, dochází ke změně hodnotového systému. Charakteristický je nezájem ať už o školu či zaměstnání, život se začíná zabírat pouze jen psychoaktivní látkou. Velmi časté jsou konflikty v rodině, které mohou vést až k úplnému přerušení kontaktu s ní.
4. Fáze – fáze užívání k dosažení normálu: jedinec je zcela pohlcen psychoaktivní látkou, která mu už ale nic nedává. Jedinec je puzen zoufalou touhou navodit drogou opět příjemný stav, který byl na počátku jeho drogové kariéry. Vztahy s původním okolím (včetně rodiny) jsou zničeny, jedinec je součástí izolované sociální skupiny stejně postižených. (12)

1.9 Příčiny vzniku závislosti

Závislost na užívání psychoaktivních je multifaktoriálně podmíněnou poruchou, na jejímž vzniku se podílí vlivy vnějšího prostředí (především sociálního) a psychické a somatické vlastnosti jedince. Jejich vzájemné působení určuje míru rizika vzniku závislosti a pravděpodobnost experimentace.

Jedním z faktorů ovlivňujících vznik závislosti je složení psychoaktivní látky, kdy záleží na jejím chemickém složení a na jejím působení na lidský organismus. Při užívání některých látek je závislost vyvolána téměř u kohokoli, bez ohledu na osobitě specifické psychické i biologické vlastnosti.

Dalším faktorem jsou genetické dispozice. Ty jsou považovány za etiologicky významný faktor zvyšující tendenci užívání psychoaktivní látky. Doposud ovšem nebylo

jednoznačně určeno, zda jde o soubor specifických genetických informací podmiňujících například vznik poruchy osobnosti a s tím související nutnost nadměrného vzrušení či zda jde o dědičně podmíněnou produkci určitého mediátoru, který se podílí na zpracování psychoaktivní látky.

Třetím faktorem je pak biologický základ. Tím máme na mysli zpracování psychoaktivní látky v organismu. Na tom se podílí mezolimbo-kortikální systém. Vytvoření pozitivní zpětné vazby souvisí s fungováním systému odměn – užití psychoaktivní látky poskytne jedinci nějaký zisk (zbavení úzkosti, zlepšení sebehodnocení aj.). Na tomto účinku se spolupodílejí různé neurotransmitterové systémy, především dopaminový. V důsledku chronického užívání určité látky se mění funkce některých oblastí mozku, většina z těchto změn jsou společné pro všechny psychoaktivní látky, jiné jsou specifické. Přerušeni dávky drogy vede k poklesu hladiny dopaminu v příslušné oblasti a následnému pocitu nelibosti stimulujícího potřebu ji získat.(6)

Velmi důležitým faktorem vzniku závislosti jsou také psychické faktory. „Motivace, která je spouštěčem experimentování s psychoaktivní látkou, může vycházet z individuálních potřeb nebo je důsledkem sociálního tlaku, např. spolupracovníků či vrstevnické skupiny. Obvykle jde o projev potřeby: uniknout něčemu negativnímu (např. vyřešit problémy, vyhnout se stresům a frustracím), získat něco pozitivního (např. dosáhnou uspokojení nebo slasti, která není jinak dostupná; může jít i o potřebu uniknout stereotypu, nudě, získat inspiraci, uvolnit zábrany), sociální konformitu, uchování určitých vztahů, akceptace skupinou nebo subkulturou, v níž užívání této látky (alkoholu či drog) patří oceňovanému resp. standardnímu chování.

V neposlední řadě jsou to i sociální faktory, které ovlivňují vznik závislosti. Ty mohou ve značné míře zvyšovat riziko užívání psychoaktivních látek. Patří k nim: společnost (dostupnost psychoaktivních látek ve společnosti), městské prostředí (zde je větší pravděpodobnost nabídky drogy, vyšší míra anonymity, menší možnost kontroly nežádoucího chování), rodina a její vliv (především rodiny dysfunkční a kde tendence užívání drog může vzniknout jako nápodoba obdobného rodičovského chování), sociální

skupina (vliv part či jiných skupin ve kterých je užívání psychoaktivních látek bráno jako běžné), sociální deprivace (nezaměstnanost, bezdomovectví atd.) a nižší úroveň vzdělání a s tím související sociální znevýhodnění. **(12)**

1.10 Alkohol

Alkohol je nejvíce rozšířenou, užívanou a v našem sociokulturním prostředí značně tolerovanou psychoaktivní látkou. Dle Kaliny se „spotřeba alkoholu v ČR pohybuje kolem 10 litrů čistého alkoholu na obyvatele. Ve spotřebě piva dlouhodobě zaujímáme přední místo ve světě. Nadměrně konzumuje alkohol asi $\frac{1}{4}$ všech mužů v ČR a asi $\frac{1}{10}$ žen.“ **(11)**

Po celém světě je alkohol spolu s cigaretami běžně dostupný. Je propagován prostřednictvím masivních reklamních kampaní, které jsou zaměřeny především na mladé lidi.

V užívání alkoholu jsou významné rozdíly mezi pohlavími. „Ve většině zemí ženy pijí výrazně méně než muži, což se týká především starších žen. Nadměrná konzumace ničí zdraví jednotlivců a bolestivě zasahuje rodiny i celou společnost. Přes své negativní účinky zůstává tradiční zneužívanou látkou a je využíván při různých neformálních, formálních i náboženských příležitostech.“ **(6)**

1.10.1 Účinky alkoholu

Účinky alkoholu závisí na dávce a dalších faktorech jako je vliv prostředí a osobní dispozice. Stav po požití alkoholu se projeví jako prostá opilost (ebrieta). Malé dávky působí stimulačně, vyšší tlumivě. Na počátku se dostavuje zlepšení nálady, pocit sebevědomí a energie, později dochází ke ztrátě zábran a snížení sebekritičnosti. postupně se dostavuje únava, útlum a spánek. **(11)**

Intoxikace v závislosti na výši hladiny alkoholu v krvi má 4 stadia: lehká opilost (alkoholémie, tedy hladina alkoholu v krvi, do 1,5g/kg), opilost středního stupně

(alkoholémie 1,6 – 2,0g/kg), těžká opilost (alkoholémie více než 2,0g/kg) a těžká intoxikace, kdy hrozí ztráta vědomí se zástavou dechu a oběhu (alkoholémie nad 3g/kg).

Účinky alkoholu se dělí na žádoucí a nežádoucí. Žádoucí účinky alkoholu - alkohol působí na centrální nervový systém a díky pocitu uvolněnosti po užití je považován za životabudič. Oslabuje vnímání bolesti, v psychické sféře odstraňuje zábrany. Toto odstranění zábran může vést ke šťastnější atmosféře ve společnosti, kde se alkohol pije, protože je zbavena zátěže etikety. Nežádoucí účinky alkoholu se dají rozdělit na krátkodobé a dlouhodobé. Mezi krátkodobé řadíme poruchu rovnováhy, svalového napětí, zpomalení reakčního času, nevolnost, zvracení. Také se projevují poruchy chování spojené s agresivitou a snížená sebekritičnost může vést k riskantnímu chování s následnými úrazy. Málo častou komplikací je tzv. patická opilost. Ta vzniká po vypití relativně malého množství alkoholu, které by většině lidí intoxikaci nezpůsobilo. Při této formě opilosti dochází k poruše vědomí s bludy a halucinacemi, k poruchám chování často s auto či heteroagresí. Stav patické opilosti odeznívá po minutách až hodinách a končí terminálním spánkem, bývá na něj amnézie. (11)

1.10.2 Etiologie vzniku závislosti na alkoholu

Patologické jednání vzniká ve vztahu ke společnosti, jsou zřejmé souvislosti jeho vzniku se společenskými faktory. Vyskytuje se zde však i otázka osobnosti jeho nositele. Sociálně patologické chování je ve skutečnosti důsledkem působení řady různých biopsychosociálních faktorů, které působí v inkriminovaném čase ve vzájemné interakci. Příčiny vzniku tedy můžeme označit za multifaktoriální.

Popov uvádí: „Vznik závislosti na alkoholu velmi dobře popisuje tzv. dispozičně-expoziční model – čím výrazněji se uplatňují faktory dispoziční (biologické, včetně genetické dispozice, osobnostní výbava, zdravotní stav, komorbidita, aj.), tím menší podíl expozice je nutný a naopak, čím větší je expozice (dostupnost alkoholu, míra konzumace-množství, frekvence, kvalita, koncentrace alkoholických nápojů), tím menší dispozice stačí ke vzniku závislosti. Vždy však jde o komplexní působení řady faktorů, které se

spolupodílejí na vzniku a vývoji závislosti (biologické, psychosociální). Co se týče dědičnosti, existuje řada dokladů potvrzujících význam dědičných vlivů, které se mohou více, či méně uplatnit. Naopak žádný výzkum nedokázal existenci specifické osobnostní struktury, zakládající vyšší pravděpodobnost vzniku závislosti, či dokonce determinující pro vývoj do závislosti na alkoholu.(10)

1.10.3 Vývoj závislosti na alkoholu

Přechod od škodlivého užívání k závislosti na alkoholu probíhá ve velké většině poměrně nenápadně, typické pro vývoj závislosti jsou postupné změny (postupné zvyšování tolerance vůči alkoholu, postupná ztráta kontroly užívání alkoholu, postupné zanedbávání ostatních zájmů a potěšení). Zároveň dochází ke změnám v chování a myšlení, které se postupně mohou fixovat a způsobit změny osobnosti. Tyto změny v myšlení a z nich vyplývajícího chování se nazývají „alkoholické obrany“, kdy jimi závislý zpočátku zakrývá a později racionalizuje (vysvětluje a obhajuje) své pití.

Příznakem rozvinuté závislosti je výrazná změna vůči alkoholu, po které následuje výskyt odvykacích příznaků například v podobě „ranních doušků“ (jde o potřebu odstranit příznaky nastupujícího odvykacího stavu tím, že se doplní hladina alkoholu hned po probuzení) a poruchami paměti. S rozvojem závislosti zpočátku dochází ke zvyšování tolerance na alkohol, kdy závislý je schopný denně konzumovat velké množství alkoholu, přičemž se nechová nápadně, nebudí pozornost a nepůsobí dojem opilého člověka. Postupně však dochází naopak k výraznému snížení tolerance na alkohol – schopnosti rychle a účinně metabolizovat alkohol. U postiženého tak rychle vyvolá i malé množství vypitého alkoholu příznaky těžké opilosti. (6)

1.10.4 Fáze vývoje vzniku závislosti na alkoholu

Vývoj vzniku závislosti na alkoholu dělíme do 4 fází:

1. Fáze občasné konzumace. Zde lidé pijí alkohol většinou ve společnosti. Konzumace alkoholu může být projevem sociální konformity a v určitých sociálních vrstvách se stala

normou. V případě, že je jedinec členem takovéto skupiny, existuje poměrně značné riziko, že se zvýší frekvence jeho užívání alkoholu, eventuálně se zvýší jeho denní dávky. Požívání alkoholu v zátěžových situacích slouží k dosažení dobré nálady a uvolnění a k potlačení nepříjemného napětí. Mechanismem, který je velmi rizikový, je zafixování zkušenosti, že alkohol přináší úlevu.

2. Fáze varovná – podromální. V této fázi alkohol pomáhá zvládat stresové situace, jedinec se cítí více výkonný a sebejistý, bez jakýchkoliv problémů přijímá různá rizika. Ale ke schopnosti fungovat potřebuje stále více alkoholu. V důsledku dlouhodobě zvýšené konzumace se zvyšuje tolerance k alkoholu, a tudíž dochází ke zvyšování dávek. Jedinec se opíjí, nad užíváním ztrácí kontrolu. V této fázi si jedinec poprvé začíná uvědomovat svoji potřebu pít.

3. Fáze kritická. Růst tolerance na alkohol nadále roste a v závislosti na tom i míra jeho užívání. Jedinec není schopen regulace svého pocení, stále častější jsou stavy opilosti. Začínají se objevovat alkoholické amnézie a jedinec si nepamatuje, co v průběhu opilosti dělal. Ani příště se nedokáže ovládat a to i přesto, že má po vystřízlivění výčitky svědomí. S mírou už jedinec nedovede pít, kontrolu nad svým pitím ztrácí a pomalu se stává závislým. Svoji závislost si ale přiznat nechce a je přesvědčen, že s pitím dokáže přestat. V tomto stadiu vede užívání alkoholu ke vzniku různých problémů a to zejména společenského charakteru (konflikty v zaměstnání, v rodině). Poslední fáze se nazývá fáze terminální nebo také fáze úpadku. Tolerance k alkoholu se začíná snižovat v důsledku poškození funkce jater. Jedinec se opíjí rychleji a bez alkoholu nevydrží. První dávku alkoholu požívá hned ráno a pije víceméně nepřetržitě. Jako důsledek dlouhodobého abúzu alkoholu se objevují psychické i somatické poruchy. Okolí se k jedinci staví negativně a odmítavě. To se následně projevuje sociální izolací. Pro tuto fázi jsou typické stavy bezmoci a uvědomění se neschopnost zvládnout závislost. **(11)**

1.10.5 Rizika užívání alkoholu

Dle Kaliny je „hlavním rizikem nadměrného užívání alkoholu rozvoj tělesné i psychické závislosti. Závislost se rozvíjí po dlouhodobém užívání, předchází jí poměrně dlouhé období, kdy je již patrné tělesné i psychické poškození a kdy je možné ještě abúzus relativně zastavit.“ (11)

Krátkodobé dopady alkoholu jsem uvedla výše, v podkapitole „Účinky alkoholu“. K dlouhodobým nežádoucím účinkům řadíme především poškození gastrointestinálního traktu – dochází k poruchám trávení, průjmům, gastritidám. Dochází ale také k poškození jater – to může vést až k rozvoji jaterní cirhózy a jícnovým varixům; chronické poškození pak může vést k nádorovému bujení (karcinom jater, jícnu, žaludku, tenkého střeva a rekta). Velmi časté jsou pak avitaminózy, poruchy krvetvorby, anémie, poruchy spánku, úzkostně-depresivní stavy, organické poškození mozku. U těhotných žen závislých na alkoholu může dojít k vážnému poškození plodu – tzv. fetálnímu alkoholovému syndromu (FAS). (11)

1.10.6 Sociální důsledky závislosti na alkoholu

V české společnosti je velká tolerance k alkoholu. Menší výkyvy nejsou brány za závažné a proto ani nebývají sankcionovány. Alkohol má určitou společenskou funkci, konzumuje se při různých společenských událostech, kdy je žádoucí, aby se člověk cítil uvolněně, odreagovaně a aby snadněji navazoval kontakty (např. různé oslavy). Společností je ale očekáváno, že lidé vědí, kam až sahá hranice přijatelného chování a pokud dojde ke ztrátě schopnosti konzumaci alkoholu regulovat, přestává jej společnost tolerovat, kdy důvodem ke změně postoje je neschopnost plnit základní sociální požadavky.

Užívání alkoholu je častým důvodem selhání v profesní roli. Zhoršuje se pracovní výkonnost a jedinec často nedodržuje základní požadavky, které jsou na něj kladeny. Taktéž je narušen rituál pravidelného docházení do zaměstnání. Pod vlivem opilosti dochází k absencím a posléze pak i ke ztrátě zaměstnání. Jedinec závislý na alkoholu

mnohdy nemá dostatek motivace ani energie k hledání nového zaměstnání a mimo jiné bývá i často odmítnut. Jedinec nadále upadá, zůstává nezaměstnaným a ztrácí profesní roli. Postupně dochází i k závažnému narušení vztahů v rodině a ke změně rolí. Závislý na alkoholu se nechová tak, jak mu určuje jeho role, své povinnosti si neplní a stává se bezohledným jak ke svému partnerovi, tak i k dětem. Bývá nespolehlivý, lže, neplní sliby a v rodině s postupem času ztrácí ve své rodině postavení i úctu. Jedinec se stává nenáviděným a opovrhovaným.

Člověk závislý na alkoholu snižuje rodině sociální status, respektive jejím jednotlivým členům. I ti bývají tímto způsobem poznamenáni. Alkoholová závislost je pro rodinu samozřejmě i ekonomickou zátěží. **(11)**

1.11 Tabák

Domovinou tabáku je Amerika a pochází z usušených listů jednoleté byliny vysoké 1-2 metry rodu Nicotina. Jeho psychotropní látkou je alkaloid Nicotin, což je prudký jed s minimální smrtelnou dávkou pro člověka 50g. Tabák je rozšířen po celém světě. Kalina uvádí: „V ČR kouří asi 30% lidí ve věku nad 15 let, v ostatních zemích EU je podíl kuřáků podobný nebo nižší. Celosvětově nyní umírají ročně 4 miliony lidí – a v ČR 23 tisíc každý rok – v důsledku nemoci způsobených tabákem. Z tohoto pohledu patří tabák mezi drogy s nejtvrďší mírou rizika.“ **(11)**

Nejrozšířenějším způsobem užívání je kouření cigaret a je celosvětově prakticky nejrozšířenější aktivitou. „Ročně se vyrobí přibližně 5,5 biliónu cigaret (což představuje 2,5 cigarety na osobu denně, včetně kojenců, nekuřáků atd.), které spotřebují více než 1,2 miliardy aktivních kuřáků. Velmi rychle se kouření rozšiřuje především v rozvojových zemích a dále pak mezi ženami. V rozvinutých zemích kouří v současnosti 35% mužů a 22% žen. V rozvojových zemích kouří 50% mužů a 9% žen.“ **(6)**

1.11.1 Složení tabákového kouře

Vdechovaný kouř obsahuje tisíce chemických sloučenin ve formě tuhých částic a plynů. Tuhé částice obsahují látky jako jsou benzen, nikotin, dehet. Plynná fáze obsahuje čpavek, formaldehyd a hlavní jedovatou složku výfukových plynů motorových vozidel – oxid uhelnatý.

Dehet – je nejdůležitější složkou kouře. Jde o tmavou melasovitou hmotu, která se tvoří během chlazení a kondenzace kouře. Tato látka je nositelkou chuti a vůně, je rakovinotvorná.

Nikotin – je bezbarvá tekutina bez zápachu, která v koncentracích v jakých se nachází v cigaretách (čistý nikotin je jeden z nejtoxičtějších známých jedů) působí jako mírný stimulans, který mírně zvyšuje srdeční tep a krevní tlak. Je považován za hlavní důvod tužby kuřáků po tabáku.

Oxid uhelnatý – je nevyhnutelný důsledek spalování probíhajícího během kouření. Jeho množství závisí na pevnosti zabalení cigarety a na druhu použitého papíru. Čím těsnější cigarety bez odvětrávacích filtrů – tím větší je produkce oxidu uhelnatého. Jedním z účinků oxidu uhelnatého je snížení schopnosti přenášet kyslík. (11)

1.11.2 Účinky tabáku

Účinky tabáku nastupují velmi krátce po užití a to díky rychlému vstřebávání v plicních sklípcích. Mezi základní účinky nikotinu patří to, že zvyšuje bdělost, soustředivost a paměť. Také potlačuje agresivitu a podrážděnost, snižuje chuť k jídlu a brání přírůstkům tělesné hmotnosti. Kromě těchto existují i další, nežádoucí, účinky.

Krátkodobé nežádoucí účinky zahrnují zvýšení sekrece slin, žaludečních šťáv a potu, blokaci hemoglobinu oxidem uhelnatým, zkrácení doby srážení krve nebo například dráždění dýchacích cest. Při předávkování se mohou projevit bolesti hlavy, bledost, nevolnost a zvracení, studený pot, porucha koordinace pohybů a celková skleslost. (11)

U dlouhodobých nežádoucích účinků mluvíme o chronickém zánětu dýchacích cest, poruchách trávicího traktu (průjmy, nechutenství), neklidu, poruchách spánku, poruchách soustředění, u mužů o poruchách potence.

1.11.3 Závislost na tabáku

Nikotin, respektive tabák vyvolává velmi silnou psychosociální závislost související se zvyklostmi uživatelů a stylem užívání. Na nikotin může vzniknout fyzická závislost a to při dlouhodobém užívání.

Odvykací stav se obvykle dostaví do 24 hodin od poslední dávky nikotinu. Je charakteristický touhou po kouření kdy horší bývá večer, nervozitou, rozladěností, podrážděností, neklidem, poruchami soustředění. U přetrvávajících symptomů pak hovoříme o poruchách spánku a zvýšené chuti k jídlu, zvláště pak na sladké. (6)

1.11.4 Rizika užívání tabáku

Hlavním rizikem užívání tabáku je rozvoj tělesné i psychické závislosti. Mezi nejzávažnější rizika ale patří poškození organismu jako například poškozený dýchacích cest a plic (záněty horních cest dýchacích a zhoubné nádory). V kardiovaskulárním systému dochází k infarktům myokardu a neschopnosti zajistit zásobení dolních končetin při chůzi. Taktéž je u kuřáků častější onemocnění cév v jiné oblasti než srdeční. Kouření má samozřejmě také negativní vliv na pokožku, kdy pleť obličeje rychleji stárne. U kuřáček může být ohrožena jak plodnost, tak následně průběh těhotenství a samozřejmě zdraví novorozence. Je prokázáno, že kouření může způsobit nižší porodní váhu dítěte a větší riziko spontánního potratu. (11)

1.11.5 Pasivní kouření

Riziko poškození zdraví vlivem tabákového kouře není omezeno pouze na kuřáky, ale jsou mu vystaveni i ti, kteří kouř vdechují nedobrovolně – pasivní kuřáci. Kouř, který je vdechován při pasivním kouření, pochází jednak z doutnajícího konce cigarety

mezi dvěma potáhnutími a jednak je vydechován kuřákem. Pasivním neboli nedobrovolným kouřením tedy označujeme pobyt v uzavřených i otevřených prostorech s kuřákem, kterému není zákonem ani vlastní ohleduplností zakázáno v těchto prostorech kouřit. Vdechování tabákového kouře vede často u pasivních kuřáků k psychosomatickým poruchám, ke zhoršení chronických onemocnění a k urychlení vzniku civilizačních chorob (nádory, kardiovaskulární choroby, opožděný vývoj dítěte).

Nejvíce ohroženou skupinou bezohledností kuřáků jsou jejich vlastní děti, osoby sdílející s nimi jedno bydliště nebo pracoviště, ale i jejich drobní přátelé (pes, kočka). Majorita pasivních kuřáků se nemůže a neumí bránit. **(11)**

1.12 Patologické hráčství

Hra byla vždy lidstvem nahlížena jako věc velmi příjemná a dobrovolná, jako ideální svobodná činnost zábavného a rekreačního charakteru. Svou povahou v lidech probouzí nevědomé části psychiky a umožňuje nám tím být kreativními a ve které doufáme i ve splnění našich snů. Je to svět jakési předzvěsti a fantazie, kde si lze vše beztrestně zkusit. Čím více a častěji se do hry zapojujeme, tím více je naše pozornost ke hře přitahována realita běžného dne se nám zdá topornější, těžkopádnější a nezajímavě pracnější. Myšlenky a jejich lehkost a realizace formou hry je něco, co člověka vášnivě přitahuje a to až v takové míře, že zapomíná na reálný svět, ve kterém žije. Je nelítostné, že je do hry v hazardu zabudován skutečný život od ztráty peněz, času až po ztrátu vlastního života. Nešťastný kruh cesty vypadající zpočátku tak nevinně, se uzavírá.

V České republice se patologické hráčství začalo rozvíjet roku 1989. V porevoluční atmosféře upadaly spíše vyšší střední vrstvy a dobrým zázemím (ať už rodinným či vzdělanostním), později však nastal posun klientely závislé na výherních automatech směrem k mladším jedincům a nižším vrstvám. Českou specifikou je výskyt patologického hráčství jako prvek hospodského životního stylu v kombinaci s požíváním piva, které rozpouští veškerá dřívější rozhodnutí nehrát. **(16)**

Automaty se dělí na zábavní a výherní. Dle Nešpora „si u zábavních automatů hráč kupuje čas. O hazardní hru se tedy nejedná. U tzv. výherních (přesnější název je hazardních nebo „proherních“) automatů si zákazník kupuje možnost výhry. Jde tedy vlastně o hazardní hru.“ (16)

1.12.1 Diagnostika patologického hráčství

V současné době se gambling odlišuje v Mezinárodní klasifikaci nemocí od nadměrného hráčství a sázkařství u mánie a osob sociopatických. Diagnóza patologického hráčství se v České republice užívá od roku 1994 a musí splňovat alespoň 5 z následujících faktorů: postižený se hazardním hráčstvím zaměstnává, zvyšuje vklad do hry, opakovaně a neúspěšně zkouší hraní omezit nebo s ním úplně přestat, při odbourávání hraní je jedinec podrážděný a neklidný, hru provozuje aby unikl od svých problémů a nálad, po ztrátě peněz se ke hře vrací zpět z důvodu zisku peněz nazpět, lže, dopouští se trestných činů (krádeže, podvody, zpronevěry), postižený v důsledku hraní ohrozil či ztratil důležitosti interpersonální vztahy, vzdělání, kariéru nebo zaměstnání a spoléhá se na finanční pomoc druhých.

1.12.2 Definice patologického hráčství

Patologické hráčství se definuje jako časté epizody hraní, které se opakují a které dominují životu jedince a vedou k poškození pracovních, materiálních, sociálních a rodinných hodnot a také k zadlužení. Jedinec v gamblingu pokračuje i přesto, že došlo k rozvoji ekonomických, sociálních a mezilidských problémů, které souvisejí s patologickým hráčstvím, případně dokonce k problémům se zákonem. (16)

1.12.3 Stadia rozvoje patologického hráčství

Patologické hráčství dělíme do 3 fází. První je fáze výher. V tomto stadiu jedinec hraje jen příležitostně a pro radost, jež mu hraní přináší. Ta jej pak směřuje k hraní častějšímu. Jedinec o výhře nepochybuje. Druhá fáze se nazývá fází ztrát, kdy jedinec hraje stále častěji sám a svoji vášeň pro hru se snaží skrývat. Nad svým počínáním pomalu ztrácí

kontrolu a v myšlenkách se zabývá většinou už jen hazardní hrou. Jedinec lže, začínají se objevovat dluhy a z toho všeho je pak neklidný a podrážděný. Ve velké většině se cítí osamělý a to díky tomu, že je neschopen se svěřit. Posledním stadiem je stadium zoufalství, kdy jedinec zvyšuje nejen čas, kterým hru tráví, ale také sázky. Vinu, kterou cítí, se snaží svalit na jiné. Ve stavech paniky, které nejsou ojedinělé, má sebevražedné úmysly a v těchto chvílích se jedinec přece jen obrací na své blízké. Obvykle ale jen kvůli tomu, aby mu poskytli peníze na zaplacení dluhů. (16)

1.12.4 Sociální důsledky patologického hráčství

Patologické hráčství je společností odmítáno a to zejména tehdy, přesáhne-li určitou hranici a stane se hlavní náplní života a dominantní potřebou. V postoji ostatních lidí dominuje odsudek, odmítání, opovržení. Člověk závislý na hře je považován za osobnost se slabou vůlí a za osobu, které si nelze vážít. I v tomto případě ve společnosti převládá mylné hodnocení gamblingu jako zlovyku, kterého se při troše vůle dá zbavit. Společnost si ale neuvědomuje, že se jedná o poruchu, kterou je třeba léčit.

Závislostí na hře je ohrožena profesní role jedince a má dva nepříznivé důsledky. Prvním je ztráta motivace k práci doprovázející všechny závislosti a s tím následně spojené zhoršení pracovního výkonu. Tím druhým je změna chování a to konkrétně ztráta zábran a nerespektování základních sociálních hodnot a norem. Zde se objevuje zvýšená pravděpodobnost, že jedinec přestane chodit do zaměstnání, protože nedokáže odolat nutkání ke hře, popřípadě začne ve svém zaměstnání krást a podvádět a to z důvodu zisku potřebných finančních prostředků. Proto často dochází k propuštění ze zaměstnání. Z hlediska mezilidských vztahů dochází stejně jako u alkoholu jejich narušení. Gambler svému okolí lže, podvádí je, půjčuje si od něj finanční prostředky, které nevrací, okrádá je. (16)

2 CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1 Cíle práce

Cílem práce bude zmapování situace v non stop podnicích v Českých Budějovicích se zaměřením na názory a postoje zaměstnanců, jejich motivaci k práci, vztahy k hráčům a výherním automatům. A dále pak, jakým způsobem se odráží jejich pracovní prostředí (práce v noci, pasivní i aktivní kouření, alkohol, rizikové skupiny klientů atd.) v rodinných a interpersonálních vztazích.

2.2 Hypotézy práce

Na základě mých zkušeností a stanovených cílů jsem si stanovila 3 hypotézy.

H1: Finanční motivace je nejvýznamnějším (jediným) motivačním faktorem pro práci v non stop podnicích.

H2: Oslovení zaměstnanci ve více než 30% případů hrají pravidelně výherní automaty.

H3: Ve zkoumaném vzorku zaměstnanců existuje signifikantní shoda v sociální anamnéze těchto zaměstnanců.

3 METODIKA

3.1 Charakteristika zkoumaného vzorku

K zjištění potřebných informací k mé bakalářské práci jsem použila kvantitativně kvalitativní výzkum. Sběr dat probíhal na cílovém souboru náhodně vybraných zaměstnanců nonstop heren a barů v Českých Budějovicích. Ty zachovám v anonymitě z důvodu jejich požadavku.

Výzkumná část mé bakalářské práce byla realizována v srpnu 2009.

3.1.1 Kvantitativní výzkum

Pro tuto část výzkumu bylo celkem rozdáno 50 dotazníků, přičemž 2 byly vyřazeny z důvodu nedostatečného vyplnění. Z toho vyplývá, že v rámci mého šetření byla návratnost dotazníkového šetření 100%. Celkem tedy výzkumný soubor tvoří 48 respondentů.

Vyplňování dotazníků proběhlo v rámci pracovní doby zaměstnanců a to bez časového omezení. Respondenti vyplnili dotazník bez komplikací a samostatně.

Vyhodnocená data jsem zpracovala ve formě skupinových sloupcových a výšečových grafů, které porovnávají procentuelní hodnoty pro jednotlivé odpovědi.

3.1.2 Kvalitativní výzkum

Pro tuto část výzkumu, jejímž účelem bylo doplnění informací kvantitativních výsledků, jsem sběr dat provedla formou hloubkového rozhovoru s pěti náhodně vybranými zaměstnanci z předchozího dotazníkového šetření. Každý rozhovor trval průměrně 20 minut a probíhal opět bez větších obtíží. Pro přehled označuji zaměstnance jako Z1, Z2, Z3, Z4 a Z5.

Získaná data jsem zpracovala ve formě případových studií, jež uvádím v kapitole „Přílohy“. Citace z nich dále uvádím jako doplňující kvantitativní výsledky.

3.2 Použité metody

První část výzkumného šetření byla realizována kvantitativním způsobem. Pro shromáždění potřebných kvantitativních dat jsem použila metodu dotazování a v rámci této metody techniku dotazníku. Šetření bylo provedeno standardizovaným dotazníkem, který je tvořen baterií uzavřených, polouzavřených a otevřených otázek. Při jejich sestavování jsem vycházela z odborné literatury (teoretická část) a vlastních zkušeností pracovnice v non stop baru.

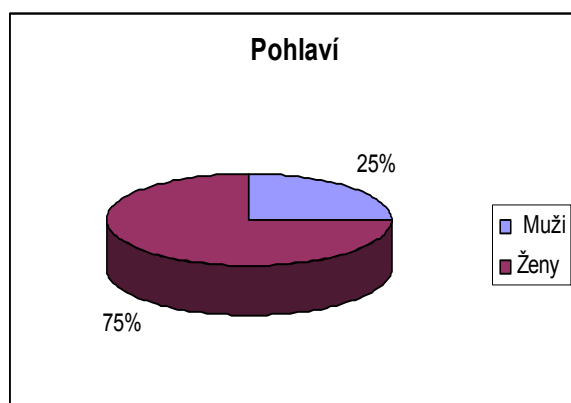
V druhé části výzkumu jsem, pro zvýšení validity výzkumného šetření, použila kvalitativní přístup. Pro shromáždění potřebných dat jsem použila metodu dotazování a techniku hloubkového rozhovoru.

4 VÝSLEDKY

V této části mé bakalářské práce zpracovávám pouze výsledky dotazníkového šetření. Pro upřesnění výsledků některých otázek z dotazníku uvádím odpovědi, které mi zaměstnanci poskytli v rámci kvalitativního výzkumu (zaznačeny kurzívou). Případové studie uvádím do kapitoly „Přílohy“.

4.1 Základní údaje

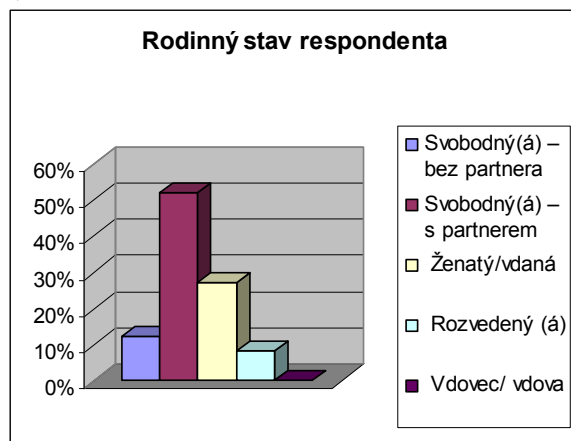
Otázka 1, Graf 1: **Pohlaví respondentů**



Zdroj: Vlastní výzkum

U poměru mužů a žen zaměstnaných v non stop hernách a barech je markantní rozdíl. Ze 75% jsou zde zaměstnány ženy, muži zastupují pouze 25% dotázaných.

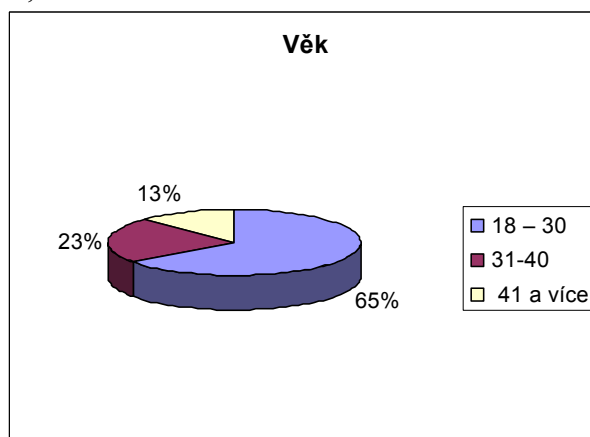
Otázka 2, Graf 2:



Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu 2 vyplývá, že z celkového počtu respondentů je 52% svobodných ale s partnerem, 27% je ženatých či vdaných, 13% svobodných bez partnera a 8% rozvedených.

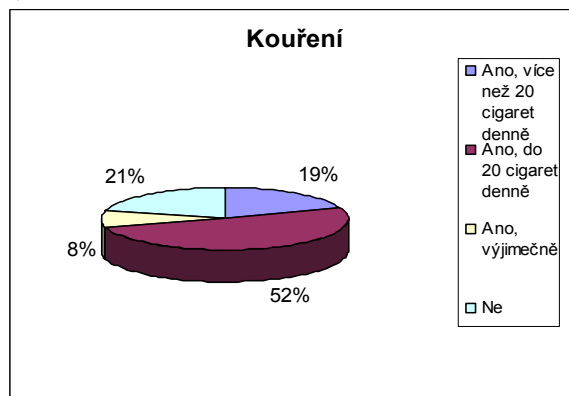
Otázka 3, Graf 3:



Zdroj: Vlastní výzkum

Z hlediska věkového zastoupení spadá největší podíl dotazovaných do věkové kategorie 18-30 let a to celých 65%. Další nejvíce zastoupenou skupinou jsou respondenti ve věku 31-40 let, která má 23%. Nejmenší zastoupení má věková skupina 41 a více let, která má podíl 13%.

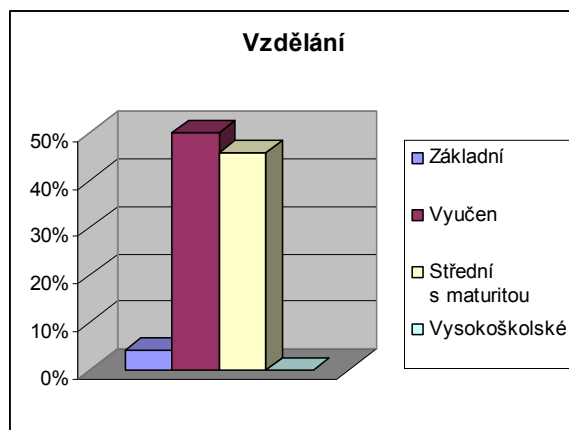
Otázka 4, Graf 4:



Zdroj: Vlastní výzkum

Mezi dotazovanými je nejvíce kuřáků. 52% respondentů kouří do 20 cigaret denně, 19% kouří více než 20 cigaret denně, 8% kouří výjimečně. 21% respondentů se řadí mezi nekuřáky a nekouří tedy vůbec.

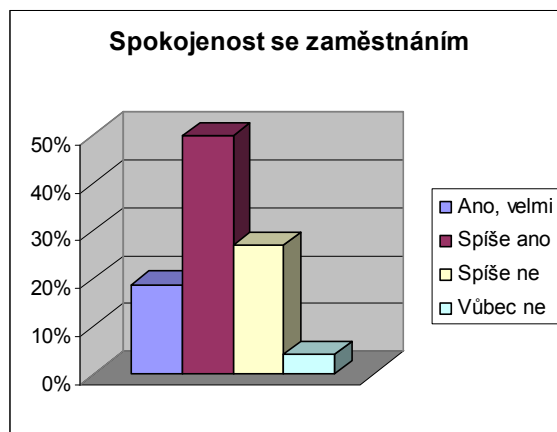
Otázka 26, Graf 5



Zdroj: Vlastní výzkum

Zaměstnanci non stop heren a barů jsou z 50% vyučení, ze 46% dosáhli středního vzdělání s maturitou, 4% vystudovala pouze základní školu. Vysokoškolsky vzdělaní lidé zde zastoupeni nebyli.

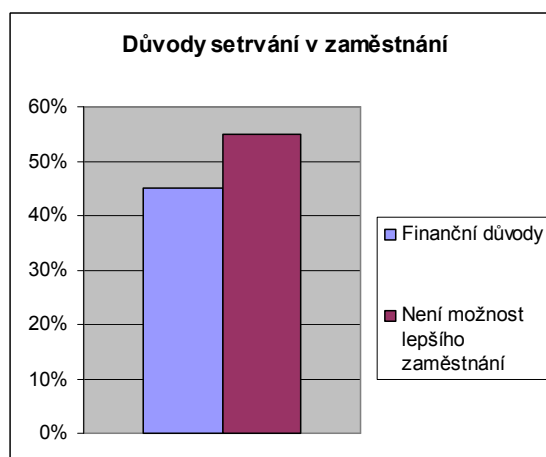
Otázka 5, Graf 6



Zdroj: Vlastní výzkum

Práce v non stop hernách a barech respondenty relativně baví. 19% dotazovaných na otázku č. 5 odpovědělo že je práce baví velmi, 50% odpovědělo že je práce spíše baví. Naopak 27% respondentů odpovědělo, že je práce spíše nebaví a 4% že je práce nebaví vůbec.

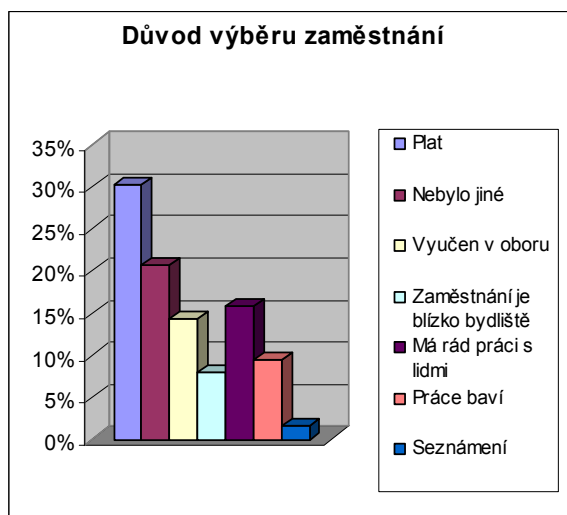
Otázka 6, Graf 7



Zdroj: Vlastní výzkum

Ze všech těch, kteří na otázku číslo 5 – „Baví Vás vaše současné zaměstnání“ odpověděli záporně, uvedlo jako důvod setrvání v tomto zaměstnání 45% finanční důvody a 55% nemožnost najít lepší zaměstnání.

Otázka 7, Graf 8



Zdroj: Vlastní výzkum

Mezi hlavní důvody výběru zaměstnání patří ze 30% potřeba peněz, z 21% nemožnost najít jiné zaměstnání, ze 14% vyučení v oboru, z 8% vzdálenost pracoviště od místa bydliště. 16% respondentů také uvedlo jako důvod práci mezi lidmi, 10% že je práce baví a jeden dotazovaný odpověděl jako důvod výběru zaměstnání možnost seznámení, což činí 2% z celkového počtu respondentů.

Výsledky případových studií:

Z1 pracuje v non stop herně 5 let. Tato práce jej baví a proto si ji i vybral. Nebylo to ale jediné kritérium, které ho k práci vedlo. Vzhledem k tomu, že je v manželském svazku a potřebuje přispívat do rodinného rozpočtu a také proto že v době před pěti lety nemohl najít jiné - lepší zaměstnání, se rozhodl přijmout nabídku kamaráda, který mu tuto pracovní příležitost nabídl.

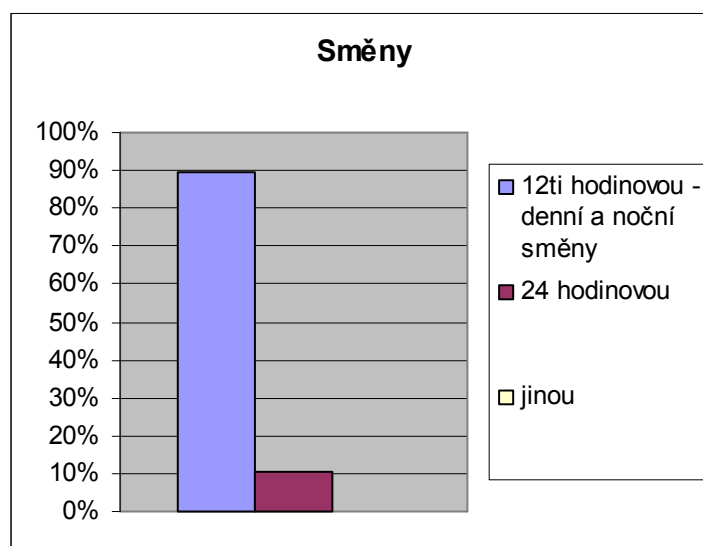
Z2 je pracuje v non stop herně 2 roky. Je svobodný, ale žije s partnerem. Žijí společně v pronajatém bytě, musí platit nájemné a proto si vybral současné zaměstnání a proto také Z2 setrvává v současném zaměstnání.

Z3 pracuje v nonstop herně půl roku. Své zaměstnání si vybral proto, že je v oboru vyučený, chtěl vždy pracovat s lidmi a takhle nabídka jej lákala.

Z4 si své zaměstnání vybral z toho důvodu, že místo výkonu práce se nachází blízko jeho bydliště. Je spokojený, že nemusí do svého zaměstnání dojíždět.

4.2 Pracovní směny a provozní doba

Otázka 11, Graf 9



Zdroj: Vlastní výzkum

Průměrně 90% pracuje ve 12ti hodinových směnách rozdělených na denní a noční. Zbylých 10% zaměstnanců uvedlo 24 hodinové směny.

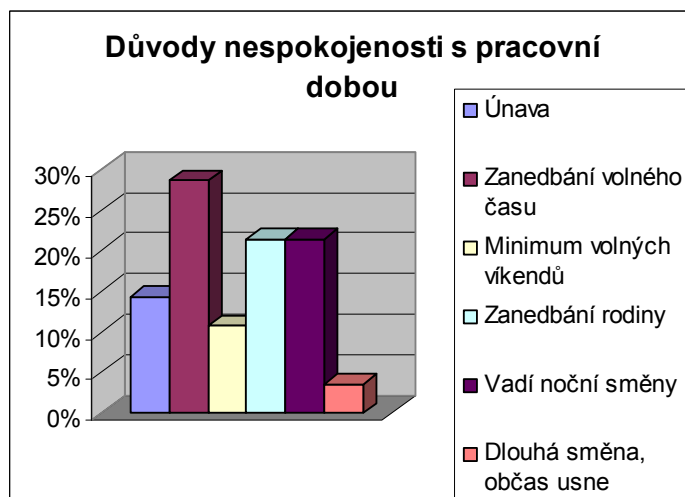
Otázka č. 12, Graf č. 10



Zdroj: Vlastní výzkum

69% dotazovaných pracovní doba vyhovuje, 31% dotazovaných pracovní doba nevyhovuje.

Otázka 13, Graf 11

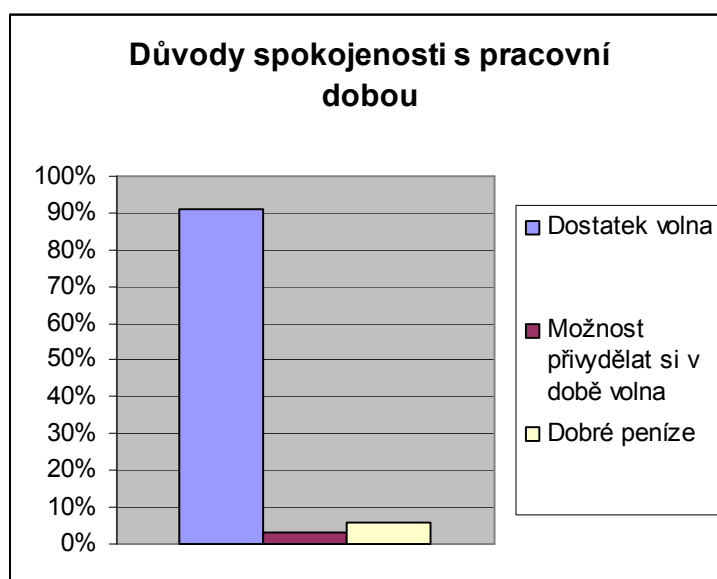


Zdroj: Vlastní výzkum

Ze všech těch, kteří odpověděli na otázku č. 12 „Vyhovuje Vám tato pracovní doba“ záporně, uvedlo 14% jako důvody nespokojenosti přílišnou únavu z práce, 29%

zanedbání volného času, 11% minimum volných víkendů. 21% dotazovaných uvedlo, že jim vadí noční směny, stejné procento pak zanedbání rodiny. 4% z dotázaných pak uvedlo, že jim vadí dlouhé směny a že občas usnou.

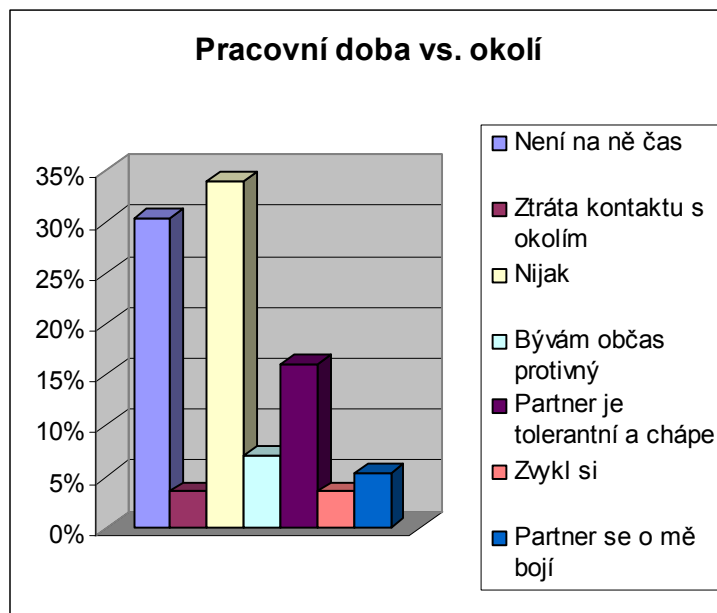
Graf 12



Zdroj: Vlastní výzkum

Ze všech těch, kteří odpověděli na otázku č. 12 „Vyhovuje Vám tato pracovní doba“ kladně, byla v největším zastoupení odpověď dostatek volna a to z 91%. Dále pak byla ve 3% zastoupena odpověď možnost přivydělat si peníze v době volna a v 6% byla uveden důvod spokojenosti platové ohodnocení v zaměstnání.

Otázka 14, Graf 13



Zdroj: Vlastní výzkum

30% dotázaných nemá čas na své blízké okolí, 4% pociťují ztrátu kontaktu s blízkými, 7% bývá na své okolí v důsledku jejich povolání protivných. 4% uvedly, že si partner na jejich povolání zvykl a o 5% dotázaných se jejich partner bojí. 34% respondentů uvedlo, že se pracovní doba ve vztahu k jejich okolí nijak neodráží.

Dle případových studií, Z1, Z2, Z3, Z4 i Z5 pracují ve 12ti hodinových směnách, pracovní týden mají rozdělený na krátký a dlouhý.

Z1 v rámci otázky č. 14 odpověděl takto : „Nemám mnoho volna, ve kterém bych se mohl věnovat své rodině. Během krátkých týdnů pracuji pouze 2 dny, což je vyhovující. Během dlouhých týdnů však pracuji 2 všední dny a během celého víkendu. Vzhledem k tomu, že směny jsou opravdu dlouhé, většinu volna tedy prospím a nic nestíhám.“

Z2 by rád pracoval 8 hodiny denně jako většina. Na směnách mu nejvíce vadí, že nemá tolik času na partnera a okolí jak by chtěl. Z práce se vrací unavený a proto také značné množství volného času prospí. Koničky jdou podle něj stranou, domácnost také. Proto si hledá jiné zaměstnání a při nejbližší možné příležitosti ze současného zaměstnání odejde.

Z3 je svém zaměstnání je spokojený a nic by na něm neměnil. Je svobodný, bezdětný, žijící stále u rodičů a zaměstnání, kde se stále mění pracovní doba na krátký a dlouhý týden, opravdu nevadí.

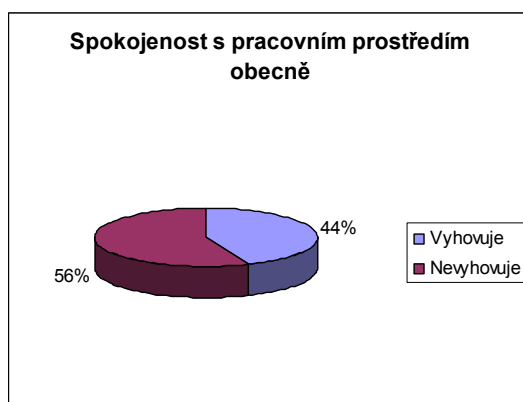
Z5 práce absolutně nebaví. Je svobodný, ale žije s partnerem. Partner také pracuje jako obsluha v těžce non stop herně a vzhledem k tomu, že mají opačné směny, Z5 uvádí že se s partnerem moc nevidají. Pouze v práci při střídání směn a pak doma ve dnech, kdy mají volno. Z5 však nemá pocit, že by se jeho zaměstnání nějak odráželo ve vztahu k partnerovi (děti nemají a zatím neplánují).

4.3 Pracovní prostředí

Otázka 15

100% dotázaných pracuje v kuřáckém prostředí.

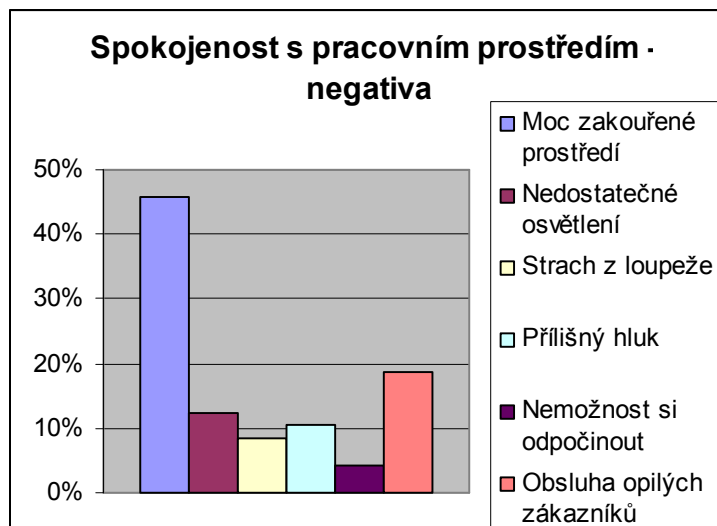
Otázka 16, Graf 14



Zdroj: Vlastní výzkum

44 procentům ze všech těch, kteří odpověděli, jejich pracovní prostředí vyhovuje, 56ti% nevyhovuje.

Otázka 17, Graf 15



Zdroj: Vlastní výzkum

Ze všech těch, kteří odpověděli na otázku č. 16 „Vyhovuje Vám pracovní prostředí ve kterém pracujete?“ negativně, 46% dotázaných uvedlo, že jim vadí moc zakouřené prostředí, 13% nedostatečné osvětlení a 10% přílišný hluk. 8% respondentů má strach z loupeže a 4 procentům vadí že si nemohou nikde odpočinout. Celým 19 procentům vadí obsluha opilých zákazníků.

Podložení výsledků případovými studiemi :

Z1 je kuřák. I přesto, že kouří více než 20 cigaret denně mu vadí, že je na jeho pracovišti velmi zakouřeno. Nutí jej to dýchat nezdravý cigaretový kouř víceméně neustále. Jeho zaměstnavatel ale bohužel nemůže vylepšit odvětrávání vzduchu, které by si Z1 velmi přál a to z finančních důvodů.

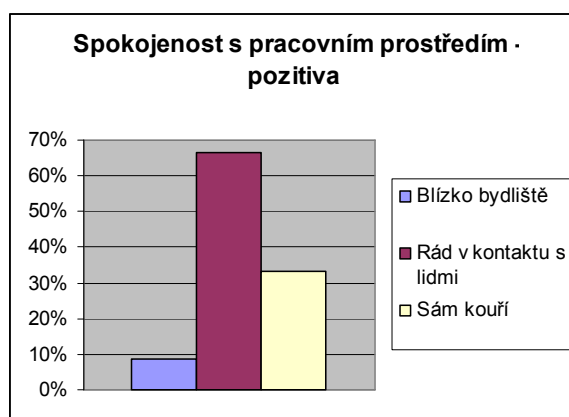
Z2 je také kuřák. Kouří do 20 cigaret denně. V jeho zaměstnání mu nejvíce vadí příliš zakouřené prostředí a také nedostatek denního světla a velké množství hluku.

Z3 je svém zaměstnání spokojený a nic by na něm neměnil. Přesto, že je nekuřák, mu nevadí zakouřené prostředí.

Z4 je ve svém povolání také relativně spokojený. Jediné, co mu na výkonu jeho povolání vadí, je nedostatečné osvětlení pracoviště. Denní světlo do herny skoro neproniká a proto je viditelnost zajištěna umělým osvětlením. Z4 je rovněž kuřák – kouří více než 20 cigaret denně. Neustálý cigaretový kouř mu taktéž nijak nevadí – dle jeho slov je to právě proto, že je silný kuřák.

Z5 je taktéž kuřák. Uvádí však, že kouří jen příležitostně. Z5 si z důvodu nespokojenosti (zakouřené prostředí, podnapilí hosté) si už našel nové zaměstnání.

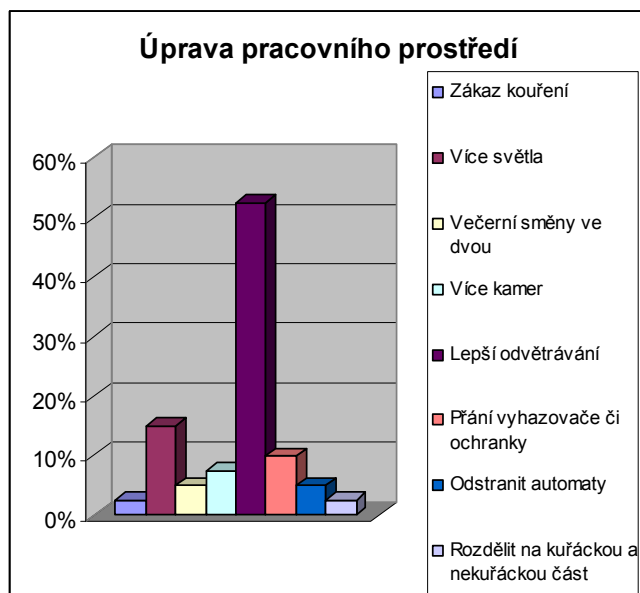
Graf č. 16



Zdroj: Vlastní výzkum

Ze všech těch, kteří odpověděli na otázku č. 16 „Vyhovuje Vám pracovní prostředí ve kterém pracujete?“ kladně, uvedlo jako nejčastější odpověď 61% dotazovaných že jsou rádi v kontaktu s lidmi, 30% že jim vyhovuje zakouřené prostředí protože jsou sami kuřáci a 9 % vyhovuje vzdálenost místa výkonu povolání od místa bydliště.

Otázka 18, Graf 17

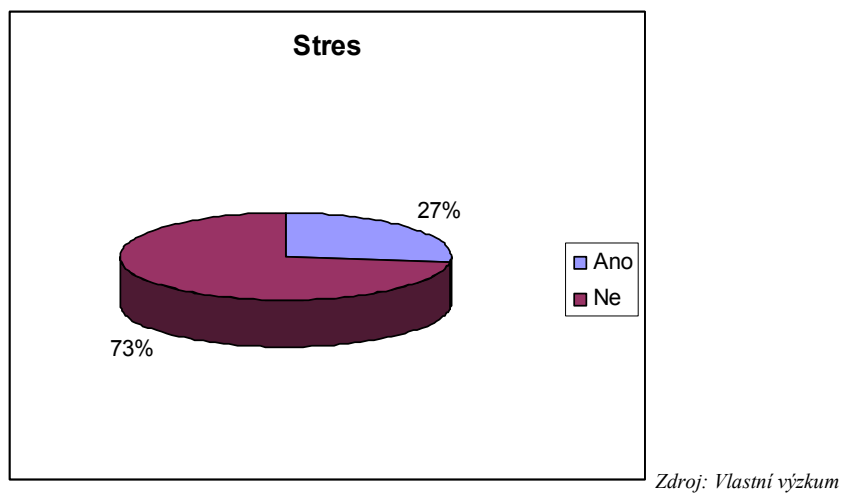


Zdroj: Vlastní výzkum

Ti, kterým pracovní prostředí nevyhovuje nejčastěji uvedli, že by na své pracoviště pořídili kvalitnější odvětrávání zakouřeného vzduchu (53%). Poté následuje v 15% zajištění lepšího osvětlení. 10% respondentů by si přálo v non stop barech a hernách vyhazovače či ochranku a 8% více kamerového zařízení. V 5 procentech bylo uvedeno přání odstranit výherní automaty, stejné procentuální zastoupení obdrželo přání vykonávat noční směny ve 2 zaměstnancích. Shodně po 3 procentech obdržela přání rozdělit pracoviště na kuřáckou a nekuřáckou část a také úplný zákaz kouření.

4.4 Stresové vypětí

Otázka 23, Graf 18



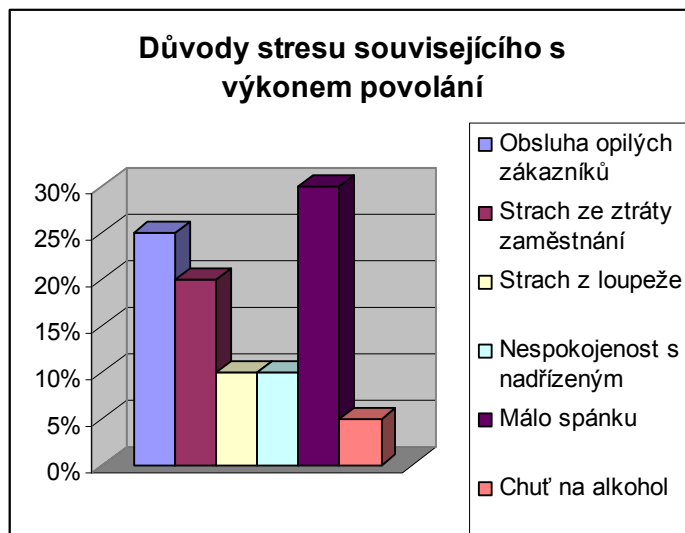
73% respondentů se necítí být ve stresu, 27% naopak ano.

Otázka 24, Graf 19



Ti, kteří se cítí být ve stresu uvedli, že stres pociťují díky práci (69%). 31% respondentů naopak uvedlo, že se cítí ve stresu díky něčemu jinému a tento stres s výkonem jejich povolání nesouvisí.

Otázka 25, Graf 20

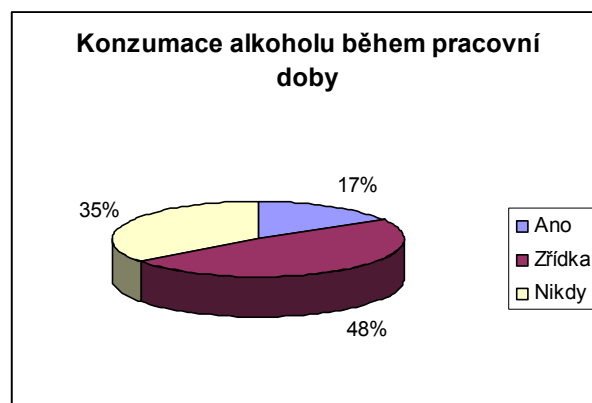


Zdroj: Vlastní výzkum

Nejčastějším důvodem stresu je ze 30% nedostatek spánku, z 25% obsluha podnapilých zákazníků a z 20% strach ze ztráty zaměstnání. 10% respondentů se bojí loupeže a stejné procento není spokojeno se svým nadřízeným a proto se cítí být ve stresu. Chuť na alkohol coby příčina stresu byla uvedena v 5 procentech.

4.5 Užívání některých návykových látek

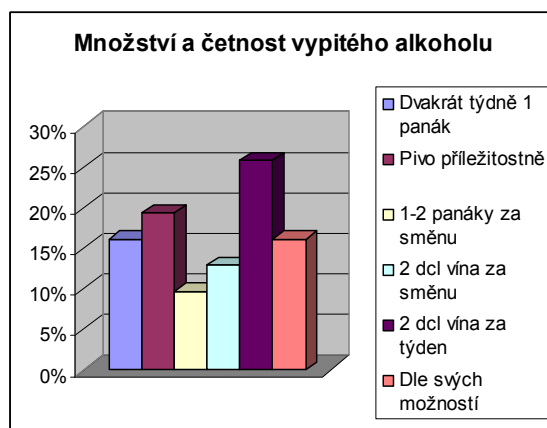
Otázka 19, Graf 21



Zdroj: Vlastní výzkum

V průměru 17% dotazovaných konzumuje alkohol během pracovní doby, 48% jen zřídka a 35% uvedlo že alkohol během své pracovní doby nepijí nikdy.

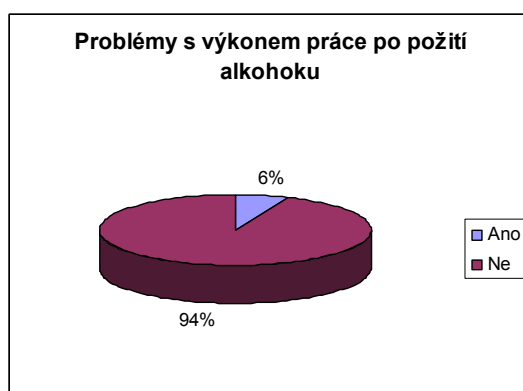
Otázka 20, Graf 22



Zdroj: Vlastní výzkum

Ze všech těch, kteří během své pracovní doby alkohol konzumují 26% pije 2dcl vína týdně, 13% 2dcl vína za směnu, 16% vypije jednoho „panáka“ tvrdého alkoholu dvakrát do týdne a 10% jednu až dvě skleničky tvrdého alkoholu za směnu. 19% odpovědělo, že si vypijí pivo a to jen příležitostně. Co stojí za povšimnutí je fakt, že 16% respondentů uvedlo, že v pracovní době pijí dle svých možností.

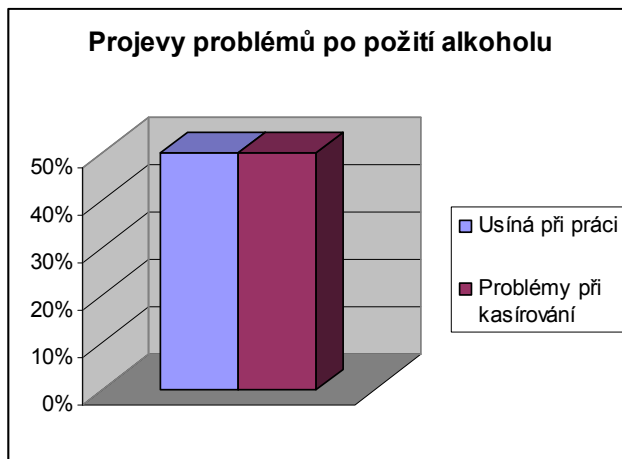
Otázka 21, Graf 23



Zdroj: Vlastní výzkum

Po požití alkoholu mají problémy s výkonem svého zaměstnání 6% respondentů. Zbýlých 94% žádné problémy nepocítuje.

Otázka 22, Graf 24



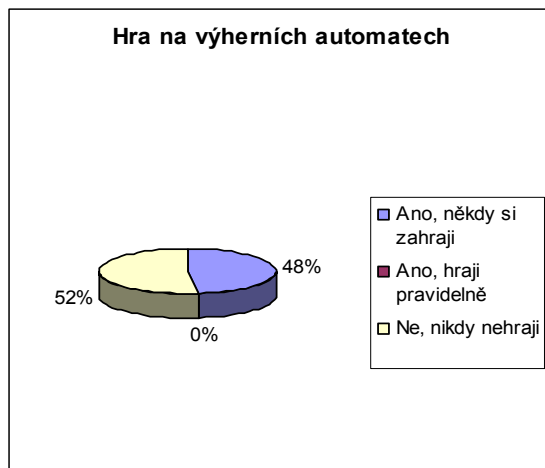
Zdroj: Vlastní výzkum

Ti, co pociťují problémy při výkonu svého zaměstnání po požití alkoholu uvedli jako projevy těchto problémů usínání při práci a následně pak problémy při kasírování zákazníků. Obě tyto odpovědi mají shodný počet procent a to 50%.

Otázka 8

Zastoupení výherních automatů v místě povolání dotazovaných činí 100%.

Otázka 9, Graf 25



Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu k otázce číslo 9 vyplývá, že 48% dotazovaných si někdy na výherních automatech zahraje, naopak 52% respondentů nehraje nikdy. Nabízenou odpověď b) ano, hraji pravidelně, neuvedl ani jeden z dotazovaných.

Na vztah ke hráčům a automatům samotným jsem se dotazovala i v kvalitativním šetření :

Na otázku „Jaký je Váš vztah k automatům a hráčům“ zaujal Z1 jasné stanovisko. Nikdy na automatech nehraje a nechápe ty, co jsou schopni do automatů „naházet“ celou výplatu. Nevidí jediný důvod proč takhle zbytečně utrácet těžce vydělané peníze. Výherní automaty by nejráději zakázal.

Ohledně výherních automatů je Z2 tolerantnější než Z1. Chápe, že výherní automaty jsou jedním ze zdrojů jeho finančních příjmů. Jako Z1 však nechápe hráče, kteří jsou automaty posedlí. Sám na výherních automatech nehraje.

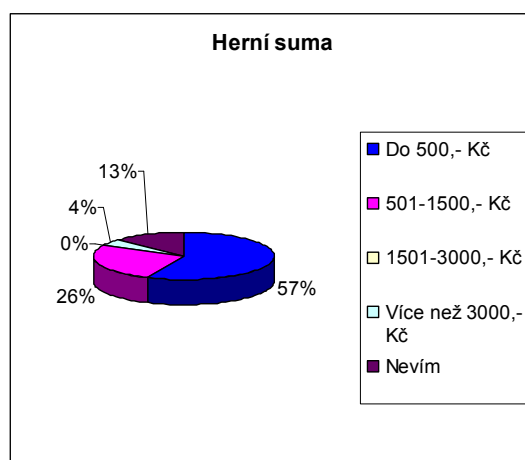
Z3 automaty a hráči nevadí, ve většině případů tvoří tito hráči jeho stálou a jedinou klientelu. S mnohými se zná osobně. On sám si na výherních automatech taktéž hraje. Měsíční částka, kterou je do automatů ochotný dát převyšuje 3000,- Kč. Na otázku co vidí jako důvod svého ranní nedokázal Z3 odpovědět.

Z4 nad vztahem k výherním automatům či hráčům nikdy nepřemýšlel. On sám si na výherních automatech zahraje, měsíční vložená částka však nepřevyšuje 500,- Kč. Jako

důvod hraní na automatech uvedl, že směny jsou někdy hodně dlouhé, a tak se sem tam snaží zabavit hrou když se nudí.

Vztah Z5 k hráčům je negativní, stejně tak i k výherním automatům. Tato negativita je podmíněna rodinou anamnézou, kdy otec Z5 je gambler.

Otázka 10, Graf 26



Zdroj: Vlastní výzkum

Ze všech těch, kteří si někdy zahrají, uvedlo 57% dotazovaných, že měsíční částka „vhozená“ do výherních automatů nepřevyšuje 500,- Kč; 26% dotazovaných uvedlo rozpětí mezi 501-1500,-Kč a 13% uvedlo že neví. Možnost odpovědi c) více než 3000,-Kč, neuvedl nikdo.

4.6 Souhrn výsledků

První dvě otázky dotazníku se zaměřovaly na pohlaví a stav respondentů. Jak ukazuje graf 1, v non stop hernách a barech pracují ze 75% ženy a z 25% muži. Většinou se jedná o svobodné jedince s partnerem (takto odpovědělo 52% respondentů). Z 27% jde pak o jedince žijící v manželském svazku. 13% respondentů je svobodných bez partnera a zbytek dotazovaných (8%) je rozvedených. Třetí otázka se zaměřovala na věk. Dle grafu č. 3 je zřejmé, že nejvíce zastoupenou věkovou skupinou je věkové rozmezí od 18 do 30 let (65%).

Čtvrtou otázkou jsem zkoumala, zda v non stop hernách a barech pracují více kuřáci či nekuřáci. Více než $\frac{3}{4}$ zaměstnanců jsou kuřáci (celých 79%), jen 21% jsou nekuřáci.

Další otázky již navazovaly na spokojenost se současným zaměstnáním a důvod jeho výběru. Jak můžeme vyčíst z grafu 7, většinu dotazovaných jejich zaměstnání baví (19% velmi, 50% spíše ano, 27% spíše ne a 4% vůbec ne). Ti, které zaměstnání nebaví uvedli jako hlavní důvod setrvání v zaměstnání finanční důvody (45%) a nemožnost najít si jiné zaměstnání (55%). Mezi nejčastější důvody výběru povolání dotazovaní řadili finanční ohodnocení (30%) a nemožnost jiného zaměstnání (21%). 16% také uvedlo jako důvod výběru zaměstnání práci mezi lidmi, 14% vyučení v oboru, 10% uvedlo že je práce baví. Zbytek dat je zanedbatelných.

Otázky č. 8 až 10 se zabývaly výherními automaty. Všichni dotazovaní uvedli, že se v místě jejich bydliště nachází výherní automaty. Jen 48% však uvedlo, že si někdy zahrají. Zbýlých 52% nehraje na výherních automatech nikdy. Finanční obnos „hozený“ do automatů se pohybuje zhruba do 500,-Kč. Tuto možnost zvolilo 57% ze všech těch, kteří si někdy automaty zahrají. 26% pak uvedlo, že do výherních automatů „vhodí“ částku od 501,-Kč do 1500,-Kč. Jen 4% uvedla částku vyšší než 3000,-Kč, 13% uvedlo, že finanční částku neví.

Další 4 otázky (č. 11 až 14) se zaměřovaly na pracovní dobu, spokojenost s ní a její důsledky ve vztahu k okolí zaměstnance. V 90% je směna v non stop podnicích v Českých Budějovicích 12ti hodinová rozdělená na denní a noční směny. Jen 10% uvedlo, že jejich směna trvá 24 hodin. 69% respondentů jejich pracovní dobu vyhovuje, 31% respondentů naopak nevyhovuje. Ze všech 33 respondentů, kteří uvedli svoji pracovní dobu jako vyhovující, byl nejčastějším důvodem spokojenosti dostatek volna, které mají během krátkých pracovních týdnů (91%). Mezi respondenty, kteří uvedli svoji pracovní dobu jako nevyhovující převládalo jako největší důvod nespokojenosti zanedbání volného času (29%) a zanedbání rodiny (21%). 21% také vadí noční směny. 14% uvádí jako důvod nespokojenosti s pracovní dobou přílišnou únavu způsobenou prací a dlouhými směnami (14%), 11% se nelíbí minimální počet volných víkendů.

V otázce, která se zabývala pracovní dobou a jejím odrazem ve vztahu k okolí uvedla největší procentuální část že nijak (34%). 30% dotázaných má pocit, že rodinu a blízké okolí zanedbává díky nedostatku času. V 16% se také objevila odpověď že je partner tolerantní vůči pracovní době respondenta a danou situaci chápe. O 5% dotázaných se partner bojí, 4% uvádí že si partner již na jejich pracovní dobu zvykl. Také 4% se domnívá, že se svým okolím ztrácí kontakt.

Následujících 5 otázek jsem orientovala na pracovní prostředí, které je u všech dotazovaných kuřácké. Spokojenost s pracovním prostředím byla celkem vyrovnaná. Této problematice se věnovala otázka č. 16. U této otázky shledává 44% své pracovní prostředí jako vyhovující, 56% jako nevyhovující. Všichni ti, kterým jejich pracovní prostředí vyhovuje, nejčastěji uváděly jako důvod spokojenosti to, že jsou rádi v kontaktu s lidmi (61%). Dalších 30% uvádělo jako další důvod spokojenosti s pracovním prostředím, že jsou sami kuřáci a tím pádem nejsou v této závislosti nijak omezováni.

Otázky 19 až 22 se věnovaly konzumaci alkoholu. Během pracovní doby jen 35% dotázaných nikdy nepije. Zbýlých 65% alkohol během pracovní doby popíjí. Přehled četnosti a množství alkoholu znázorňuje graf č. 20.

Další sekce otázek měla za úkol zjistit, zda se u zaměstnanců projevuje stresové vypětí v souvislosti v práci. 79% dotazovaných se ve stresu necítí, zbývajících 21% ano. Jako hlavní příčiny stresu pramenícího z výkonu povolání byly uváděny následující odpovědi: nedostatek spánku, obsluha podnapilých zákazníků či strach ze ztráty zaměstnání.

5 DISKUZE

Cílem práce bylo zmapování situace v non stop barech a hernách v Českých Budějovicích, se zaměřením na názory a postoje zaměstnanců, jejich motivaci k práci, vztahy k hráčům a výherním automatům. Dále jakým způsobem se odráží jejich pracovní prostředí (práce v noci, pasivní i aktivní kouření, alkohol, rizikové skupiny klientů atd.) v rodinných a interpersonálních vztazích a zda existuje signifikantní míra shody v životních příbězích/osobních charakteristikách zaměstnanců.

K tomuto účelu jsem využila jak kvantitativní, tak kvalitativní výzkum. Bylo provedeno dotazníkové šetření v náhodně vybraných non stop hernách a barech v Českých Budějovicích. Rozdáno bylo 50 dotazníků, 2 dotazníky se vrátily nedostatečně vyplněné. Celkový výzkumný vzorek tedy tvořilo 48 respondentů.

Oslovování respondentů probíhalo bez komplikací. Byli vstřícní a ochotní. Ke zkoumanému vzorku se mi dostávalo bez obtíží (možná hrál svoji roli i fakt, že jsem sama nějaký čas v takovéto non stop herně pracovala). Taktéž mi hodně pomohlo, že jsem s popisovaným prostředím měla zkušenosti. Z tohoto důvodu jsem výzkum realizovala na denních směnách zaměstnanců, protože vím, že v denní době se zaměstnanci v práci více nudí a jsou vděční za každého, kdo přijde a za každý způsob, jak se aspoň na chvíli zabavit.

Jednu část dotazníku jsem věnovala identifikačním otázkám zaměřených například na věk, pohlaví, vzdělání a rodinný stav respondentů. Tyto otázky potvrdily mé dřívější domněnky. Jednou z nich byla domněnka, že v hernách pracují ve velké většině ženy. Toto potvrdil i obdobně zaměřený výzkum, provedený v roce 2007: „Šetření prokázalo poměr ženy:muži – 2:1“. (9)

Další potvrzenou domněnkou bylo, že v non stop podnicích pracují převážně mladí a svobodní lidé do 30 let. I toto se shoduje s výzkumem z roku 2007: „Pro určení personálního složení by byla potřeba výzkumu s větším počtem respondentů, předpokládáme převažující podíl žen mladších věkových skupin. Z hlediska rodinného stavu jednoznačně převažují osoby svobodné“. (9) Do uvedené části dotazníku jsem zahrнула i momentální pocity zaměstnanců z jejich práce. Má představa většinové

nespokojenosti v zaměstnání byla zkreslená vzhledem k tomu, že práce v non stop podnicích většinu respondentů z mého zkoumaného vzorku spíše baví.

Druhá část dotazníku byla zaměřená na užívání některých návykových látek (konkrétně alkoholu), výskyt výherních automatů v těchto podnicích a s tím spojené riziko gamblingu. I přesto, že se ve všech podnicích, ve kterých jsem výzkum ke své bakalářské práci uskutečnila, výherní automaty nachází, více než polovina mých respondentů hraní na těchto přístrojích odmítá. Výsledky mého šetření bohužel nemohu srovnat s dostatečným množstvím literatury a to z důvodu její nedostatečnosti.

Výsledky konzumace alkoholu poukazují na fakt, že i když je během pracovní doby konzumace alkoholických nápojů zakázána (viz kapitola 1.3.4 Konzumace alkoholu), 48% respondentů z mého výzkumného vzorku alkohol popíjí. Ve většině případů nejde o velké množství alkoholu, avšak 16% dotázaných uvedlo, že konzumují alkohol „dle svých možností“. Více specifikovat tuto odpověď však nechtěli. Problémy s výkonem povolání po požití alkoholu přiznalo 6% respondentů ze všech těch, kteří na pracovišti v době své pracovní doby alkohol konzumují. Toto procento je zastoupeno dvěma respondenty. Oba respondenti své problémy specifikovali. V jednom případě se jednalo o usínání během pracovní doby, druhý respondent uvedl problémy při kasírování zákazníků. Z tohoto usuzuji, že u těchto dvou respondentů se začíná projevovat závislost na alkoholu.

Ve třetí části dotazníku jsem se dotazovala na pracovní dobu a s ní spojené dopady ve vztahu k okolí. Skoro všichni dotazovaní mají pracovní dobu 12ti hodinovou rozdělenou na denní a noční směny. Tímto se jim střídá krátký a dlouhý týden. I toho byla jedna z mých domněnek, která byla mým výzkumem potvrzena. Co se týče odrazu pracovní doby ve vztahu k okolí, 34% respondentů neuvádí žádné skutečnosti, které by měly jejich vztahy s okolím narušovat. Ze všech těch, kteří na tuto otázku odpověděli ale také 30% respondentů uvedlo, že mají na své blízké okolí méně volného času. I v tomto lze najít shodu s výzkumem z roku 2007: „Práce v nepřetržitých provozech a způsob střídání směn je závažným fyziologickým, psychologickým a společenským problémem. Klade zvýšené požadavky na adaptaci související se změnami životního stylu, jako je omezení sociálních

kontaktů s rodinnými příslušníky, omezení možnosti realizace společenských a kulturních zájmů, posouvání a nepravidelnost pracovního volna atd.“ (9)

Následující sekce dotazníku se věnovala pracovnímu prostředí. Otázky byly směřovány převážně na to, v jakém pracovním prostředí se respondenti pohybují, zda jim toto prostředí vyhovuje či nevyhovuje (popřípadě jaké navrhuji změny). Z mého šetření vyplývá, že zaměstnanci non stop podniků se pohybují v prostředí, které je ve všech případech kuřácké a procentuální poměr spokojenosti s prostředím je spokojen: nespokojen – 44%: 56%. U otázky č. 17 stojí za povšimnutí fakt, že i když se většina respondentů se řadí mezi kuřáky, v několika případech je jako obtěžující faktor uváděn právě cigaretový kouř. Této problematice se věnoval i výzkum z roku 2007, jehož výsledky jsou následující: „Za výrazný signifikant ovlivňující zdravotní stav u cílového souboru považujeme významnou četnost kouření. Poměr kuřáci k nekuřákům byl 22:8 z toho 10 respondentů kouří více než 20 cigaret denně. Ač kuřáci, uváděli respondenti „zakouřené prostředí“ mezi negativa jejich práce“. (9)

V poslední sekci dotazníku jsem se snažila zjistit stresové faktory ovlivňující zaměstnance v non stop podnicích. Jak vyplývá v grafů č. 24 a 25, ve stresu, který souvisí s výkonem povolání se cítí být 69% ze 13 dotazovaných, kteří se cítí být ve stresu všeobecně. Přepočteno na číselné hodnoty těchto 69 % činí 9 respondentů. Ti pak jako nejčastější odpověď na možné příčiny tohoto stresu uváděli málo spánku, obsluhu opilých zákazníků a strach ze ztráty zaměstnání.

V rámci diskuze bych chtěla ještě zmínit oboustrannou příčinnou souvislost mezi pracovním prostředím a mezi popíjením alkoholu, kouřením a hraním na výherních automatech. Není zcela jasné, zda zaměstnanci kouří, konzumují alkohol či hrají z toho důvodu, že pracují v takovémto prostředí, nebo zda pracují v těchto podnicích právě proto že kouří, hrají a popíjí alkohol.

Při komparaci výsledků mého kvantitativního a kvalitativního výzkumu jsem došla k závěru, že dané odpovědi spolu korespondují. Kvalitativní část šetření tedy podpořila svými výsledky část kvantitativní.

Z hlediska validity mého výzkumu netvrdím, že získaná data nemohla být zkreslena. Toto zkreslení mohlo být, dle mého názoru, zapříčiněno ne příliš dlouhou dobou působení zaměstnanců v non stop podnicích, a také ne příliš rozvedenými odpověďmi u otevřených otázek dotazníku, tedy vlastním faktorem.

Domnívám se, že cíle mé práce byly naplněny. Na základě výsledných dat, získaných prostřednictvím mého kvantitativně-kvalitativního výzkumu, je možno prohlásit, že 1 stanovená hypotéza byla vyvrácena (H1), dvě potvrzeny (H2 a H3).

6 ZÁVĚR

Non stop herny a bary bývaly vždy spíše charakterizovány z pohledu jejich návštěvníků. Tato bakalářská práce měla však poukázat na to, že i na straně opačné – tedy na straně zaměstnanců existuje řada problémů.

Za nejvýznamnější poznatky vyplývající z mého výzkumu, který byl proveden na náhodném vzorku v Českých Budějovicích, kde je podle dostupných zdrojů na 92 barů a 19 restaurací s povolením provozovat výherní automaty, bych uvedla fakt, že finanční ohodnocení sice je jedním z velmi významných motivačních faktorů, není však tím jediným. Ve velké většině případů bylo totiž jako další významný motivační faktor uváděno, že v současné době není možnost lepšího zaměstnání. Častou odpovědí bylo také „baví mě práce s lidmi“.

Jako další velmi významný poznatek bych ráda uvedla, že zaměstnanci v rámci jejich pracovní doby ve velké míře odmítají hru na výherních automatech. Dle mých zkušeností nabytých při práci v těchto podnicích jsem byla přesvědčena, že skoro všichni zaměstnanci non stopů automaty hrají. I já jsem si kolikrát na své směně na automatech zahrála a hru na těchto přístrojích během pracovní doby, mi přiznal i velký počet mých kamarádů pracujících v non stopech. Tento výzkum mě ale vyvedl z omylu. I přes to, že se ve všech non stop hernách a barech, které jsem navštívila, výherní automaty vyskytují, více než polovina zaměstnanců z mého výzkumného souboru na automatech nehraje.

Z hlediska signifikantní míry shody bych ráda uvedla fakt, že zaměstnanci non stop podniků jsou ve velké míře mladé a svobodné ženy, v převážné většině kuřačky a které jejich práce baví. Dále je také důležité povšimnout si toho, že ačkoli kuřáci, mnohým z nich vadí zakouřené prostředí. Na začátku výzkumu jsem předpokládala, že dojdou k závěrům typu: zaměstnanci se středoškolským vzděláním ukončených maturitou dělají tuto práci z důvodu finanční motivace, zaměstnanci s výučním listem pracují v těchto podnicích z důvodu vyučení v oboru. Není tomu tak. Důvody a pohnutky k práci v non stop hernách a barech jsou velmi individuální.

Výsledky výzkumu mohou být použity jako podklad pro vytipování možných rizik tohoto specifického prostředí, dále pak ke zlepšení pracovních podmínek zaměstnanců non stop podniků. V neposlední řadě i jako podklad k obsáhlejšímu kvantitativnímu šetření.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 (01 0197): Část 2 – Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů*. Verze 2.5 (2002). ©1999-2002, poslední aktualizace 3.9. 2002.
- 2) BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentů podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2 (01 0197): Část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla*. Verze 3.2 ©1999-2002, poslední aktualizace 3.9. 2002.
- 3) *Co je to závislost* [online].19.08.2009 [cit. 2009-08-22]. Dostupné z WWW: <http://www.almafemina.cz/centrum/zavislo.htm>
- 4) CUNGI, CH. *Jak zvládat stres: metody a praktická cvičení*. 1.vydání. Praha: Portál, 2001. 205 s. ISBN 80-7178-465-6
- 5) *Druhy drogových závislostí a ich prejavy* [online].28.04.2008 [cit. 2009-08-22]. Dostupné z WWW: <http://referaty.atlas.sk/prakticke-pomocky/soc/20509/?page=0>
- 6) FISHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie - Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. 224.s. ISBN 978-80-247-2781-3
- 7) *Jak vzniká drogová závislost?* [online]. [cit. 2009-08-21]. Dostupné z WWW: http://www.zsroznov.cz/prevence/jak_vznika_drogova_zavislost.pdf
- 8) JANÁKOVÁ, A. *Abeceda bezpečnosti a ochrany zdraví při práci*. 3. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2004. 215 s. ISBN 80-7263-223-X
- 9) KAJANOVÁ, Alena, URBAN, David. Sonda do života zaměstnanců v non-stop barech hernách v Českých Budějovicích. In VAŠŤATKOVÁ, J, LOUKOTOVÁ, V. *Akční pole sociální práce aneb sociálněpedagogické otázky současnosti*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. s. 390-396. ISBN 978-80-244-1665-6.
- 10) KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti 1: Mezioborový přístup*. 1. vydání. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 s. ISBN 80-86734-05-6.

- 11) KALINA, K. a kol. *Základy klinické adiktologie*, 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2008. 392 s. ISBN 978-80-247-1411-0
- 12) Kolektiv autorů, *Drogy: otázky a odpovědi*. 1. vydání. Praha : Portál, 2007. 198 s. ISBN 978-80-7367-223-2
- 13) *Mezinárodní klasifikace nemocí*, 2.aktualizované vydání. Praha: Bomton Agency, 2008. 860 s. ISBN 978-80-904259-0-3
- 14) MOLEK, J. *Personalistika a řízení*. České Budějovice: Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2007. 127 s. (skripta)
- 15) NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. 3.aktualizované vydání. Praha : Portál, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7367-267-6
- 16) NEŠPOR, K. *Už jsem prohrál dost*. [online]. [cit. 2009-08-15]. Dostupný z WWW: <http://www.plbohnice.cz/nespor/hahra06d.pdf>
- 17) NOVOTNÝ, M. *Poznejte nový zákoník práce*. 1. vydání. Beroun: Newsletter, 2004. 126 s. ISBN 80-7350-013-2
- 18) POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A. *Patologické závislosti*. 2. vydání. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2002. 194 s. ISBN 80-86568-02-04
- 19) RENDULOVÁ, E., LEKS, J. *Pracovně právní předpisy*. 1.vydání. Brno: Computer Press, 2004. 449 s. ISBN 80-251-0363-3
- 20) TYLER, A., *Drogy v ulicích*. 1. vydání. Praha : Ivo Železný, 2000. 426 s. ISBN 80-237-3606-X
- 21) VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3., rozšířené a přepracované vydání. Praha: Portál, 2004. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

- 22) VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. (eds.) *Aplikovaná sociální psychologie II*. Praha: Grada, 2003. 260 s. ISBN 80-24700-425.
- 23) WALLERSTEIN, N. Empowerment to reduce health disparities. *Scandinavian Journal of Public Health*, 2002, č. 30, s. 72-77.
- 24) ZÁBRANSKÝ, T. *Drogová epidemiologie*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003. 86 s. ISBN 80-244-0709-4.
- 25) *Zákon č. 1990 č. 202/1990 Sb.*, o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů
- 26) *Zákon č. 262/2006 Sb.*, zákoník práce
- 27) *Zákon č. 37/1989 Sb.*, o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, ve znění pozdějších předpisů

8 KLÍČOVÁ SLOVA

- Pracovní podmínky
- Stres
- Návykové látky
- Non stop herny a bary

9 PŘÍLOHY

9.1 Případové studie

ZAMĚSTNANEC 1 (dále jen Z1)

pracuje v non stop herně 5 let. Tato práce jej baví a proto si ji i vybral. Nebylo to ale jediné kritérium, které ho k práci vedlo. Vzhledem k tomu, že je v manželském svazku a potřebuje přispívat do rodinného rozpočtu a také proto že v době před pěti lety nemohl najít jiné - lepší zaměstnání, se rozhodl přijmout nabídku kamaráda, který mu tuto pracovní příležitost nabídl. Nejdříve ho práce velmi bavila. Zažíval mnoho různých situací, ve kterých měl možnost potkávat velké množství rozličných osobností. S postupem času ale začal zjišťovat, že práce je velmi únavná a stereotypní (1 pracuje ve dvanáctihodinových směnách rozdělených na denní a noční, střídá se mu krátký a dlouhý týden) a také že nemá mnoho volna, ve kterém by se mohl věnovat své rodině. Během krátkých týdnů pracuje pouze 2 dny což je podle Z1 vyhovující. Během dlouhých týdnů však pracuje 2 všední dny a během celého víkendu. Vzhledem k tomu, že směny jsou opravdu dlouhé, většinu volna tedy prospí a podle něj nestíhá nic.

Z1 je kuřák. I přesto, že kouří více než 20 cigaret denně mu vadí, že je na jeho pracovišti velmi zakouřeno. Nutí jej to dýchat nezdravý cigaretový kouř víceméně neustále. Jeho zaměstnavatel ale bohužel nemůže vylepšit odvětrávání vzduchu, které by si Z1 velmi přál a to z finančních důvodů. Jinak je Z1 ve svém zaměstnání celkem spokojený. Ale i přesto uvádí, že kdyby byla možnost jiného zaměstnání, tak by neváhal a z non stop herny by odešel. Hlavním důvodem by však nebyla nespokojenost, ale finanční důvody. Podle něj je totiž jeho práce nedostatečně finančně ohodnocena vzhledem k zakouřenému prostředí, které mu ničí zdraví, vzhledem k riziku možného přepadení, které nejsou ničím výjimečným a vzhledem k náročnosti práce.

Ke vztahu rodiny k jeho zaměstnání Z1 uvedl jen to, že partner a rodina chápe, že v současné době nemá jinou možnost zaměstnání a proto jeho práci toleruje.

V místě výkonu práce Z1 se nachází výherní automaty. Na otázku „Jaký je Váš vztah k automatům a hráčům“ zaujal Z1 jasné stanovisko. Nikdy na automatech nehraje a nechápe ty, co jsou schopni do automatů „naházet“ celou výplatu. Nevidí jediný důvod proč takhle zbytečně utrácet těžce vydělané peníze. Výherní automaty by nejraději zakázal. Z1 je vyučen v oboru.

ZAMĚSTNANEC 2 (dále jen Z2)

Z2 je pracuje v non stop herně 2 roky. Je svobodný, ale žije s partnerem. Jak Z2 uvádí – jeho partner se o něj sice bojí, ale chápe, že v současné době si nelze zaměstnání vybírat. Žijí společně v pronajatém bytě, musí platit nájemné a proto si vybral současné zaměstnání a proto také Z2 setrvává v současném zaměstnání. Práci nepovažuje za koníček, ale za nutné zlo pro to, aby se s partnerem užívali.

Z2 je také kuřák. Kouří do 20 cigaret denně. V jeho zaměstnání mu nejvíce vadí příliš zakouřené prostředí a také nedostatek denního světla a velké množství hluku. Také obsluha podnapilých hostů mu není obzvlášť příjemná. Kolikrát se stane, že jsou zákazníci na Z2 hrubí a vulgární, protože jim Z2 odmítne podat alkohol.

Z2 má taktéž rozdělenou pracovní dobu na dvanáctihodinové denní a noční směny. A i s těma není Z2 spokojený. Rád by pracoval 8 hodin denně jako většina. Na směnách mu nejvíce vadí, že nemá tolik času na partnera a okolí jak by chtěl. Z práce se vrací unavený a proto také značné množství volného času prospí. Koníčky jdou podle něj stranou, domácnost také. Proto si hledá jiné zaměstnání a při nejbližší možné příležitosti ze zaměstnání odejde. Novou práci si hledá v oboru, ale vzhledem k současné krizi chápe, že takovou práci najít nemusí. Nevylučuje, že si zase najde práci v non stop herně nebo baru – hlavním kritériem při rozhodování bude hrát nabízená finanční částka, kterou zaměstnavatel poskytne.

Ohledně výherních automatů je Z2 tolerantnější než Z1. Chápe, že výherní automaty jsou jedním ze zdrojů jeho finančních příjmů. Jako Z1 však nechápe hráče, kteří jsou automaty posedlí. Sám na výherních automatech nehraje.

Z2 není vyučen v oboru, nejvyšší dokončené vzdělání je střední s maturitou.

ZAMĚSTNANEC 3 (dále jen Z3)

Z3 pracuje v nonstop herně půl roku. Své zaměstnání si vybral proto, že je v oboru vyučený, chtěl vždy pracovat s lidmi a takhle nabídka jej lákala. Ve svém zaměstnání je spokojený a nic by na něm neměnil. Přesto, že je nekuřák, mu nevadí zakouřené prostředí. Z3 je svobodný, bezdětný, žijící stále u rodičů. Směnný provoz má dvanáctihodinový takže mu zaměstnání, kde se stále mění pracovní doba na krátký a dlouhý týden, opravdu nevadí. Z3 ani nevadí automaty a hráči, kteří ve většině případů tvoří jeho stálou a jedinou klientelu. S mnohými se zná osobně. On sám si na výherních automatech taktéž hraje. Měsíční částka, kterou je do automatů ochotný dát převyšuje 3000,- Kč. Na otázku co vidí jako důvod svého ranní nedokázal Z3 odpovědět.

ZAMĚSTNANEC 4 (dále jen Z4)

Z4 je zaměstnán v non stop herně 8 let. Je svobodný, žije s partnerem a dvěma dětmi. Rodina nevidí v jeho zaměstnání žádný problém. Jako naprostá většina dotazovaných má pracovní dobu 12ti hodinovou rozdělenou na denní a noční směny, střídá se mu tedy krátký a dlouhý týden. Své zaměstnání si vybral z toho důvodu, že místo výkonu práce se nachází blízko jeho bydliště. Je spokojený, že nemusí do svého zaměstnání dojíždět. Jediné, co mu na výkonu jeho povolání vadí, je nedostatečné osvětlení pracoviště. Denní světlo do herny skoro neproniká a proto je viditelnost zajištěna umělým osvětlením. To je ale nedostatečné – v podniku je neustálé šero. Nad vztahem k výherním automatům či hráčům nikdy nepřemýšlel. On sám si na výherních automatech zahraje, měsíční vložená částka však nepřevyšuje 500,- Kč. Jako důvod hraní na automatech uvedl, že směny jsou někdy hodně dlouhé a tak se sem tam snaží zabavit hrou když se nudí. Z4 je rovněž kuřák – kouří více než 20 cigaret denně. Neustálý cigaretový kouř mu taktéž nijak nevadí – dle jeho slov je to právě proto, že je silný kuřák.

Z4 není vyučen v oboru, jeho vzdělání je středoškolské s maturitou.

ZAMĚSTNANEC 5 (dále jen Z5)

Z5 pracuje v herně zhruba rok a půl. Dle jeho slov ho práce absolutně nebaví, i přesto, že rád pracuje s lidmi. Nejvíce jej ubíjí obsluha podnapilých zákazníků a nemožnost si během pracovní doby odpočinout. Je svobodný, ale žije s partnerem. Partner taktéž pracuje jako obsluha v téže non stop herně a vzhledem k tomu, že mají opačné směny (12ti hodinová pracovní doba, týdny rozdělené na krátký a dlouhý), Z5 uvádí že se s partnerem moc nevidají. Pouze v práci při střídání směn a pak doma ve dnech, kdy mají volno. Z5 však nemá pocit, že by se jeho zaměstnání nějak odráželo ve vztahu k partnerovi (děti nemají a zatím neplánují).

Z5 je kuřák, kouří však dle jeho slov jen příležitostně, automaty nehraje vůbec. Jeho vztah k hráčům je negativní, stejně tak i k výherním automatům. Tato negativita je podmíněna rodinou anamnézou, kdy otec Z5 je gambler.

Z5 si z důvodu nespokojenosti (zakouřené prostředí, již zmínění podnapilí hosté) si už našel nové zaměstnání. Za měsíc nastupuje jako číšník do restaurace. Podle něj je to krok k lepší budoucnosti – nové pracovní prostředí je nekuřácké, příjemné a útulné.

Z5 je vyučený v oboru.

9.2 Dotazník

DOTAZNÍK PRO ZAMĚSTNANCE NON STOP HEREN A BARŮ

Dobrý den,

jmenuji se Eva Michálková a studuji na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Píši bakalářskou práci na téma „Sonda do života zaměstnanců v non stop hernách a barech v Českých Budějovicích“. Chtěla bych Vás požádat o vyplnění tohoto

dotazníku co nejupřímněji. Tento dotazník je **zcela anonymní** a budu ho používat **pouze pro účely mé práce**. *Zakroužkujte vždy jen jednu odpověď, není-li uvedeno v zadání jinak, popřípadě vyplňte vytečkované místo.*

1. Pohlaví: a) muž
 b) žena

2. Stav: a) svobodný(á) – bez partnera
 b) svobodný(á) – s partnerem
 c) ženatý/vdaná
 d) rozvedený (á)
 e) vdovec/ vdova

3. Věk: a) 18 – 30
 b) 31-40
 c) 41 a více

4. Kouříte? a) ano, více než 20 cigaret denně
 b) ano, méně, než 20 cigaret denně
 c) ano, výjimečně
 d) ne

5. Baví Vás vaše současné zaměstnání?

- a) ano, velmi
b) spíše ano
c) spíše ne
d) vůbec ne

6. Pokud jste na otázku číslo 5 odpověděli ne – z jakého důvodu setrváváte ve vašem
současném zaměstnání?

.....

.....

.....

.....

.....

7. Z jakého důvodu jste si vybral(a) Vaše současné zaměstnání?

.....

.....

.....

.....

.....

8. Nachází se v místě výkonu Vašeho povolání výherní automaty?

a) ano

b) ne

9. Pokud ano, zahrajete si občas?

a) ano, někdy si zahraji

b) ano, hraji pravidelně

c) ne, nikdy nehraji

10. Jaký finanční obnos měsíčně do automatů „hodíte“?

a) do 500,- Kč

b) 501-1500,- Kč

c) 1501-3000,- Kč

d) více než 3000,- Kč

e) nevím

11. Jakou máte pracovní dobu?

a) 12ti hodinovou rozdělenou na denní a noční směny

b) 24 hodinovou

c) jinou :

.....

12. Vyhovuje Vám tato pracovní doba?

a) ano

b) ne

13. Proč a v čem Vám vaše pracovní doba vyhovuje / nevyhovuje?

.....

.....

.....

.....

.....

14. Jak se odráží vaše pracovní doba ve vztahu k ostatním (partner, děti, rodiče atd.)?

.....

.....

.....

.....

.....

15. Vaše pracovní prostředí je:

- a) kuřácké
- b) nekuřácké

16. Vyhovuje Vám pracovní prostředí, ve kterém pracujete?

- a) ano
- b) ne

17. V čem Vám toto pracovní prostředí vyhovuje/nevyhovuje?

.....

.....

.....

.....

.....

18. Pokud Vám vaše pracovní prostředí nevyhovuje – jak byste jej upravili, popřípadě změnili?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

19. Pijete alkohol během vaší pracovní doby?

- a) ano
- b) zřídka
- c) nikdy

20. Pokud ano – jak často a kolik jej vypijete?

.....

.....

.....

.....

.....

21. Pokud během vaší pracovní doby pijete alkohol – máte někdy problémy vykonávat svoji práci?

- a) ano
- b) ne

22. Pokud ano, jak se tyto problémy projevují?

.....

.....

23. Cítíte se nyní být ve stresu?

a) ano

b) ne

24. Pokud ano – souvisí tento stres s výkonem Vašeho povolání?

a) ano

b) ne

25. Pokud jste i u otázky číslo 23 odpověděli ano – z čeho myslíte, že tento stres pramení?

.....

.....

.....

.....

.....

26. Jaké je vaše nejvyšší dokončené vzdělání?

a) základní

b) vyučen

c) střední s maturitou

d) vysokoškolské

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku a přeji krásný den!